

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ФІЛОЛОГІЇ ТА МАСОВИХ КОМУНІКАЦІЙ
КАФЕДРА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

До захисту допустити:

Завідувач кафедри

 В.О. Кудлай

(підпис) (ПІБ завідувача кафедри)

«18» 11 2025 р.

**«БІБЛІОТЕКИ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК СУЧАСНИЙ
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЦЕНТР»**

Кваліфікаційна робота
здобувача вищої освіти
другого (магістерського) рівня вищої освіти
освітньо-професійної програми
«Керування документаційними процесами
та розвиток цифрової громади»
Чорнобук Діани Олександрівни

Науковий керівник:

Федотова Оксана Олегівна,
доктор історичних наук,
старший науковий співробітник,
професор кафедри інформаційної діяльності

Рецензент:

Гедьо Анна Володимирівна,
доктор історичних наук, професор,
завідувачка кафедри історії України
Київського університету імені Бориса Грінченка

Кваліфікаційна робота захищена

з оцінкою 80С добре

Секретар ЕК Петрова І.О.

«18» 12 2025 р.

Київ – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	8
1.1. Висвітлення стану розвитку бібліотек як сучасного інформаційного центру у роботах вітчизняних та зарубіжних дослідників	7
1.2. Трансформація функцій бібліотек ЗВО	13
1.3. Роль бібліотек ЗВО у процесі задоволення інформаційних потреб молоді.....	20
Висновки до розділу 1	24
РОЗДІЛ 2. ЦИФРОВІЗАЦІЯ БІБЛІОТЕК ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ...	27
2.1. Сучасний стан інформатизації бібліотек ЗВО України	27
2.2. Тенденції цифрового розвитку сучасних університетських бібліотек Європи	37
2.3. Порівняльний аналіз досвіду інформаційної роботи університетських бібліотек України та Європи.....	47
Висновки до розділу 2	54
РОЗДІЛ 3. ВИВЧЕННЯ ПРАКТИКИ РОБОТИ БІБЛІОТЕК ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ІНФОРМАЦІЙНИХ ЦЕНТРІВ (НА ПРИКЛАДІ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ «КИЄВО-МОГИЛЯСЬКА АКАДЕМІЯ»)	55
3.1. Наукова бібліотека НаУКМА: задачі, напрями функціонування, структурна організація	55
3.2. Аналіз ефективності бібліотечно-інформаційних послуг Наукової бібліотеки НаУКМА	61
3.3. Перспективна модель бібліотеки ЗВО як інформаційного центру сучасності	68
Висновки до розділу 3	73
ВИСНОВКИ	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	77
ДОДАТКИ	88

ВСТУП

Актуальність дослідження. Основна роль у системі інформаційного забезпечення освіти та створення міжнародної освітньої взаємодії відводиться бібліотекам закладів вищої освіти. Впродовж останніх років відбулась кардинальна трансформація в роботі бібліотек зазначеного типу, змінився підхід до процесів надання інформаційно-бібліотечних послуг та відбулось вдосконалення самої моделі функціонування книгозбірень як сучасного інформаційного центру.

Здобувачі вищої освіти використовують бібліотеку не тільки для отримання інформаційних знань, а також для задоволення своїх культурних потреб. Для них бібліотека стає місцем командної роботи, спілкування з однодумцями, творчості, участі в різноманітних комунікативних заходах, відпочинку. Завдяки стрімкому розвитку інформаційно-комунікаційних технологій з'явилися нові методи надання віддаленого доступу до електронних сервісів, відбувається електронна доставка документів, застосовуються новітні підходи для організації інтерактивного спілкування користувачів. Бібліотеки долучаються до соціальних мереж та пристосовують свої послуги для використання їх на смартфонах, ноутбуках, планшетах, електронних книгах. Послідовне використання сучасних методів з оцінювання електронних сервісів і ресурсів бібліотек ЗВО України слугуватиме їхньому успішному інтегруванню в європейське бібліотечне співтовариство.

Сучасна бібліотека закладу вищої освіти переоцінює своє призначення для суспільства, перетворюючись на інформаційний центр, де можна знайти відкритий, безкоштовний і необмежений доступ до інформаційних ресурсів та технологічних розробок і винаходів. Пристосувавшись до нових вимог і реалій сьогодення, бібліотеки інформаційно трансформуються і стають гібридними, змінюючи класичну назву на «науково-інформаційний центр». Формування загального електронного інформаційного простору у закладі вищої освіти, накопичення і надання необхідної навчально-наукової інформації освітянам – надважлива місія бібліотек, адже успішне її виконання і втілення стає

визначальною комунікативною основою для вдосконалення інноваційних процесів в усіх сферах функціонування ЗВО. Власне цим і обумовлена актуальність обраної теми дослідження.

Стан наукової розробленості теми. Аналізуючи наукові дослідження з визначеної проблеми, ми використовували праці авторів В. Барабаш [2, 3], О. Воскобойнікової-Гузєвої [12], Ю. Горбаня [14–16], В. Горового [17], О. Желай [23], С. Ржечицької [54], О. Федотової [62–65], О. Шевченко [69] та інших науковців.

Наповнення джерельної бази дослідження складається з неперіодичних видань (книг), періодичних (журналів) та продовжуваних видань (збірники праць), нормативно-правових актів України (Закон України «Про вищу освіту» [49], Закон України «Про національну програму інформатизації» [50], Закон України «Про освіту» [51], а також ДСТУ ISO 11620:2016 «Інформація та документація» [22]).

За тематичним принципом охоплення це: наукові статті, збірники матеріалів науково-практичних конференцій, монографії, навчальні підручники, практичні посібники, довідково-енциклопедична література. У роботі широко застосовані також електронні документи.

Об’єкт дослідження – бібліотеки закладів вищої освіти.

Предмет дослідження – стан і особливості формування бібліотек ЗВО як сучасних інформаційних центрів.

Мета роботи – визначити та дослідити трансформацію ролі сучасних бібліотек закладів вищої освіти як інформаційного центру.

Для досягнення мети поставлені такі **завдання**:

- визначити стан розробленості теми в роботах вітчизняних і зарубіжних дослідників;
- показати трансформацію функцій сучасних бібліотек ЗВО;
- встановити роль бібліотек у процесі задоволення інформаційних потреб молоді;
- визначити стан інформатизації бібліотек ЗВО України;

- дослідити тенденції цифрового розвитку сучасних університетських бібліотек Європи;
- здійснити порівняльний аналіз досвіду інформаційної роботи вітчизняних та європейських університетських бібліотек;
- з'ясувати задачі, напрями функціонування та структурну організацію Наукової бібліотеки НаУКМА;
- провести аналіз ефективності бібліотечно-інформаційних послуг Наукової бібліотеки НаУКМА за допомогою авторської анкети;
- запропонувати перспективну модель бібліотеки ЗВО як інформаційного осередку сучасності.

З метою наукового вивчення і розкриття сучасного стану бібліотек закладів вищої освіти використано комплекс загальнонаукових методів дослідження:

- джерелознавчого аналізу (для формування джерельної бази дослідження та визначення стану розробленості проблеми);
- структурно-функціональний (для характеристики структури та висвітлення функціональних напрямків діяльності Наукової бібліотеки НаУКМА);
- порівняльний (для вивчення та співставлення досвіду роботи бібліотек ЗВО України з досвідом європейських університетських бібліотек);
- анкетування (для проведення аналізу якості надання бібліотечно-інформаційних послуг Наукової бібліотеки НаУКМА);
- SWOT-аналіз (для характеристики сучасного стану розвитку університетських бібліотек України);
- моделювання (для розроблення перспективної моделі бібліотеки ЗВО як інформаційного осередку);
- аналізу (для пізнання предмета та об'єкта дослідження шляхом їх розчленування на складові елементи);
- синтезу (для поєднання розрізнених сторін предмета в єдине ціле);
- теоретичного узагальнення (для підбиття підсумків та формулювання

відповідних висновків).

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що нами:

- 1) за допомогою соціологічного методу анкетування зроблено аналіз ефективності бібліотечно-інформаційних послуг (на прикладі Наукової бібліотеки НаУКМА);
- 2) запропоновано перспективну модель розвитку бібліотеки закладу вищої освіти як інформаційного центру сучасності.

Практичне значення кваліфікаційної роботи полягає в тому, що результати дослідження можуть використовуватись у навчальному процесі ЗВО під час викладання профільних дисциплін, а також будуть корисними для оптимізації роботи бібліотек щодо подальшого задоволення інформаційних запитів студентів і викладачів з метою покращення інформаційного забезпечення їхньої науково-освітньої діяльності.

Апробація результатів дослідження. Отримані у процесі написання магістерської праці результати пройшли усну апробацію на таких наукових форумах, як:

- 1) IX Всеукраїнська наукова конференція молодих вчених, аспірантів та магістрантів «Культура і мистецтво: сучасний науковий вимір»; Тема доповіді: «Трансформація функцій бібліотек закладів вищої освіти».

Публікації. За матеріалами доповідей підготовлено тези доповідей:

- 1) Чорнобук Д. Трансформація функцій бібліотек закладів вищої освіти Культура і мистецтво: сучасний науковий вимір: матеріали IX Всеукр. наук. конф. молодих вчених, аспірантів та магістрантів / М-во освіти і науки України, М-во культ. та страт. ком. України ; Нац. акад. кер. кадрів культ. і мистец. та ін. (Київ, 6 листопада 2025 р.). Київ: НАКККиМ, 2025. (Подано до оргкомітету конференції)
- 2) Чорнобук Д. Перспективна модель бібліотеки ЗВО як інформаційного центру сучасності. Collection of Scientific Papers with the Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Conference «Scientific Research: Emerging Theories and Practical Breakthroughs» (November 17–19, 2025, Edinburgh,

Scotland). European Open Science Space, 2025. Pp. 94–97. URL: https://www.eoss-conf.com/wp-content/uploads/2025/11/Edinburgh_Scotland_17.11.25.pdf

3) Чорнобук Д. Електронні ресурси університетських бібліотек як інструмент ефективної діяльності. XI Всеукраїнська науково-практична конференція студентів, аспірантів, докторантів і молодих учених «Бібліотека, книга та медіа в сучасній культурі» (м. Київ, 27 листопада 2025 р.). Київ: Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, 2025.

4) Чорнобук Д. Тенденції цифрового розвитку університетських бібліотек на європейському просторі. Дебют: збірник тез доповідей студентів факультету філології та масових комунікацій за результатами участі в Декаді студентської науки – 2026 МДУ (м. Київ, 02–13 березня 2026 р.). (Подано до оргкомітету конференції).

Структура кваліфікаційної роботи. Роботу формують такі елементи: вступ, три розділи (дев'ять підрозділів), загальні висновки, список використаних джерел (84 найменування) і додатки.

Загальний обсяг роботи становить 95 сторінок, основний обсяг – 77 сторінок.

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Висвітлення стану розвитку бібліотек як сучасного інформаційного центру у роботах вітчизняних та зарубіжних дослідників

Система вищої освіти України зазнає кардинальних змін. Це зумовлено не лише стрімким розвитком інформаційних технологій та появою нових форматів навчання – дистанційного, змішаного й онлайн. Сьогодні освітній процес у країні реалізується в досить непростих умовах воєнного стану – під час обстрілів і вибухів. Попри це, університетські бібліотеки довели свою спроможність ефективно підтримувати навчальну й наукову діяльність як онлайн, так і офлайн. Війна та викликана нею масова міграція українців – лише один із чинників, що формують сучасну освітню реальність. Інший – євроінтеграційні та глобалізаційні процеси, які сприяють глибшому усвідомленню й прийняттю демократичних цінностей: відкритості знань, справедливості, доступності, різноманітності та розвитку інклюзивності [30].

Бібліотека закладу вищої освіти є невід’ємною складовою навчального, виховного та науково-дослідного процесів, що формують основу діяльності університетів III–IV рівнів акредитації. Завдяки цьому вона залишається затребуваною та активно використовується різними групами користувачів – студентами, викладачами, науковцями й технічним персоналом [69].

Досліджуючи джерела, можна констатувати, що питання трансформації методів роботи бібліотек ЗВО в сучасний інформаційний центр розкрито у статтях фахової періодики, монографіях та збірниках матеріалів науково-практичних конференцій, навчальних підручниках, авторами яких є вітчизняні дослідники-бібліотекознавці, такі як: В. Барабаш, О. Бруй, В. Білоус, О. Воскобойнікова-Гузева, Ю. Горбань, С. Злигостєв, Н. Кропочева, Н. Левченко, А. Нарадько, Т. Новальська, В. Петрович, А. Ржеуський, С. Ржечицька, О. Сербін, О. Федотова, В. Кудлай, Н. Теличко, О. Шевченко, О. Шмаглій та ін.

У практичному посібнику Бруй О., Козицької Т., Мацієвської Г., Мосєєвої С., Шевченко І. «Бібліотеки – хаби цифрової освіти» подано практичні рекомендації щодо організації хабу цифрової освіти на базі бібліотеки та визначено основні етапи цього процесу. Автори пропонують матрицю дій і детально пояснюють, як:

- визначити потреби різних цільових груп спільноти у сфері цифрової освіти;
- зафіксувати напрям діяльності з цифрової освіти населення у внутрішніх документах бібліотеки;
- призначити відповідальних працівників за функціонування хабу та виконавців окремих завдань;
- краще обрати місце розташування хабу у бібліотечному просторі;
- облаштувати його необхідними технічними засобами, ліцензійним програмним забезпеченням і забезпечити доступ до інтернету;
- здійснити офіційну реєстрацію бібліотеки як хабу цифрової освіти.

Авторами також окреслено основні та додаткові послуги, які може надавати хаб цифрової освіти. Серед них – навчальні, консультаційні, довідково-інформаційні послуги, а також надання вільного доступу та формування цифрового контенту. З урахуванням особливостей кожної послуги пропонується деталізований опис методики її реалізації, форми представлення, а також специфіки застосування технічного й програмного забезпечення. Приклади з досвіду існуючих бібліотечних хабів демонструють переваги й специфіку найпоширеніших сервісів. О. Бруй зі співавторами розглядають процес трансформації бібліотечної системи вищої освіти як багатовекторне явище, що включає визначення мети, засобів її досягнення та комунікаційних взаємозв'язків між учасниками [10].

Науковиця О. Воскобойнікова-Гузєва виокремлює три провідні напрями модернізації бібліотек закладів вищої освіти:

1. Технологічна модернізація – упровадження новітніх інформаційно-комп'ютерних технологій у бібліотечні процеси, використання сучасного програмного забезпечення для повноцінного виконання функцій бібліотеки.

2. Інституційна модернізація – переосмислення бібліотеки як соціального інституту, що передбачає створення нових моделей фінансування та забезпечення її діяльності.

3. Соціальна модернізація – трансформація основних засад функціонування освітньої та наукової сфер відповідно до нових вимог, а також підвищення кваліфікації бібліотечного персоналу [12].

У результаті проведеного дослідження О. Івашкевич було проаналізовано сучасні напрями цифровізації бібліотек, особливості впровадження цифрових платформ, сервісів віртуального середовища та шерінгових технологій. Визначено основні тенденції подальшого розвитку цифрових процесів і перспективи їх прискорення в бібліотечній сфері.

Нею зазначено, що практика цифровізації бібліотек набула особливої актуальності в період пандемії COVID-19, адже саме вона сприяла забезпеченню відкритого доступу до інформації, розвитку самоосвіти, використанню інноваційних технологічних рішень, а також трансформації бібліотек відповідно до запитів різних вікових категорій читачів. Це, у свою чергу, зумовило формування нового цифрового вектора бібліотечної діяльності та оновлення її функціональних підходів.

Проведений дослідницею аналіз основних цифрових технологій, що змінюють сутність бібліотечної справи в епоху високих технологій, засвідчив: сучасна бібліотека поступово переосмислює свою роль у суспільстві, перетворюючись на інтелектуальний центр і технологічний хаб. Її діяльність вже не обмежується лише наданням доступу до інформаційних ресурсів, а охоплює можливість користувачів опановувати нові технології, розвивати цифрові компетентності та брати участь у колективних інноваційних проєктах [27].

Авторами А. Нарадько, О. Белько доведено, що бібліотеки здавна відігравали ключову роль у розвитку науки, освіти та культури. Їх не випадково називають «стовпами цивілізації», адже від часу появи писемності вони стали осередками збереження й поширення знань. Проте в добу Інтернету бібліотекам дедалі складніше підтримувати ту саму популярність, яку вони мали раніше. Саме тому виникає потреба у створенні нових форматів взаємодії з книгою, здатних зацікавити сучасного користувача та надихнути його на читання.

Встановлено, що бібліотека постає як інформаційно-комунікаційний центр, що акумулює, систематизує та розподіляє інформаційні потоки. Вона вже не є лише сховищем книг, а трансформується у багатофункціональний відкритий простір – сучасний інформаційно-ресурсний майданчик, який зберігає при цьому традиційний книжковий та періодичний фонд.

Автори вважають, що сучасна бібліотека – це не лише місце зберігання знань, а багатофункціональний відкритий простір, який поєднує у собі:

- 1) документний фонд;
- 2) освітній центр;
- 3) місце для комунікації;
- 4) платформу для розвитку громади [39].

Цінною для нас у процесі розробки теми була публікація С. Ржечицької, де здійснено комплексний аналіз багатофакторного сучасного стану бібліотек закладів вищої освіти, визначено їхню роль і місце в системі цифрових трансформацій освітньо-комунікаційного середовища. Нею з'ясовано, що цифровізація бібліотечної системи чинить наступний вплив:

- підвищує якість та доступність освіт;
- зміцнює позиції бібліотеки як активного суб'єкта у сфері сучасних інформаційно-комунікаційних технологій;
- сприяє вдосконаленню процесу здобуття вищої освіти [54].

Дослідниця запропонувала комплекс заходів, спрямованих на цифрову оптимізацію соціально-освітніх процесів у системі вищої освіти, окреслила пріоритетні напрями стратегії цифровізації ресурсного потенціалу бібліотек

ЗВО. Важливим також є формулювання основних принципів адаптації існуючих механізмів функціонування бібліотечної системи до вимог цифрової доби та обґрунтування необхідності їхньої реалізації.

Вченою окреслено провідні напрями подальшого вивчення проблематики, підкреслено потребу впорядкування та забезпечення відкритого доступу до практичної інформації з питань цифрової модернізації бібліотек ЗВО. Встановлено, що ключову роль у формуванні показників ефективності бібліотечних трансформацій відіграє нормативно-правова база, завданням якої є розроблення адаптованих управлінських моделей і стандартизованих механізмів регулювання. Якісна модернізація бібліотечної системи ЗВО на засадах цифровізації забезпечить її належну адаптацію до викликів сучасності. Базисом такого процесу має стати впровадження стратегії розвитку, побудованої на принципі відкритого, безперешкодного доступу читачів до повної, добре структурованої інформаційної бази у максимально прийнятному для роботи форматі [54].

Перспективність реалізації концепції цифрової бібліотеки у контексті тісно пов'язаних між собою соціокультурних функціональних можливостей та об'єднаних в офлайн/онлайн режимах індивідуально орієнтованих та масових інформаційних послуг і ресурсів – окреслена у статті О. Федотової, В. Савченко [65]. Це відкриває шлях до успішної трансформації сучасних книгозбірень закладів вищої освіти у потужний інформаційний осередок.

Багатогранність проблеми функціонування сучасних бібліотек ЗВО також відображено у працях зарубіжних дослідників. Зокрема, загальні питання розвитку бібліотечної системи ґрунтовно висвітлено в роботах К. Іґве та А. Суліман [74], тоді як Я. Чжуан аналізує окремі аспекти підвищення її ефективності [84].

У міжнародних наукових виданнях активно представлені дослідження, присвячені тематиці цифрової трансформації бібліотек за авторством І. Оаме та Дж. Алекс-Нмеча [79], які обґрунтовують теоретичні засади ефективної реалізації процесів цифровізації у бібліотечній сфері. Р. Кордел [75] акцентує

увагу на важливості забезпечення конфіденційності та захисту даних у межах цифрової модернізації бібліотек ЗВО відповідно до принципів сталого розвитку. Окремі аспекти цифрової еволюції університетських бібліотек аналізує Л. Вілкокс [82], тоді як А. Кокс [76] зосереджується на пошуку шляхів подолання проблем, що виникають у процесі модернізації бібліотечної системи вищої освіти.

Таким чином, за результатами здійсненого огляду стану вивчення теми можна підсумувати, що вона є достатньо розробленою та висвітленою у публікаціях як українських, так і зарубіжних науковців.

1.2. Трансформація функцій бібліотек закладів вищої освіти

У сучасному суспільстві, що характеризується стрімким розвитком інформаційних і комунікаційних технологій (ІКТ), бібліотеки закладів вищої освіти зазнають суттєвих змін у своїх функціональних призначеннях. Цифровий медіапростір набуває дедалі більшої ваги, відкриваючи нові можливості для доступу до інформації, освітніх ресурсів та комунікації між учасниками освітнього процесу [29].

Сучасна бібліотека закладу вищої освіти – це відкритий і прозорий простір із гнучкою структурою та ефективною організацією обслуговування, оснащений сучасними технічними засобами. Для формування власного інформаційного середовища бібліотека активно впроваджує новітні технології. Виконуючи роль інформаційного посередника, вона структурує інтернет-ресурси, допомагаючи користувачам орієнтуватися в потоці даних і знаходити достовірні та релевантні джерела. Бібліотекарі сучасного університету виступають провайдерами якісної інформації, оскільки забезпечують доступ до електронних ресурсів, навчають користувачів ефективному пошуку даних в Інтернеті та грамотному використанню сучасних інформаційних технологій [59].

Останні технологічні інновації спроможні докорінно змінити та покращити результати функціонування установ, зважаючи на їхню адаптованість до нових умов розвитку суспільства [62].

Відповідно до ст. 33 Закону України «Про вищу освіту» бібліотеки належать до основних структурних підрозділів закладу вищої освіти. Робота бібліотек визначається завданнями, що поставлені перед закладами вищої освіти, та має відповідати нормативним документам (стандартам) при формуванні освітньо-професійних та освітньо-наукових програм.

Слід зазначити, що університетським бібліотекам притаманні традиційні функції, які включають:

- 1) інформаційну (забезпечення вільного доступу до знань та інформаційних ресурсів);
- 2) бібліотечно-бібліографічну (сервісне обслуговування читачів, надання співробітниками кваліфікаційної допомоги в пошуку інформаційних даних);
- 3) освітню (забезпечення належної підтримки навчального процесу);
- 4) культурну (сприяння збереженню національної культурної спадщини).

Деякі дослідники виокремлюють такі класичні функції вузівських бібліотек, як: інформаційну, комунікаційну, естетичну та культурно-просвітницьку [31].

Утім, бібліотеки ЗВО, з урахуванням досягнень науково-технічного прогресу, розширюють свій функціонал: пропонують доступ до друкованих та електронних ресурсів, допомагають в ході формування інформаційної культури користувачів та здійснюють широку просвітницьку роботу. І це не випадково, бо на сьогодні бібліотечна система вищої школи переживає глибоку трансформацію, зумовлену загальнодержавною стратегією інформатизації суспільства, реформуванням освіти, науки та суміжних сфер, що тісно пов'язані з цифровими технологіями [49].

Провідним завданням бібліотек ЗВО України є вибір оптимальної, автоматизованої, інформаційної системи, яка задовольняє нагальні потреби користувачів. У зв'язку з цим традиційні бібліотечні процеси модернізуються шляхом впровадження автоматизованих бібліотечно-інформаційних систем (АБІС), які забезпечують перехід до концепції відкритих баз даних та розширюють функціональні можливості бібліотек завдяки використанню інтернет-технологій. Формування єдиного бібліотечного простору розглядається як актуальний напрям кооперації бібліотек ЗВО, що сприяє модернізації та автоматизації бібліотечної діяльності [51].

Процеси модернізації бібліотечної справи в Україні вже вийшли за межі окремих ініціатив із запозичення зарубіжного досвіду й перетворилися на державну стратегію, закріплену на законодавчому рівні. Згідно з ДСТУ 7448:2013 «Інформація та документація. Бібліотечно-інформаційна діяльність. Терміни та визначення понять», автоматизована інформаційна система являє собою інформатизовану комплексну систему, що включає інформаційні, лінгвістичні, технологічні інструменти, та зорієнтована на автоматизоване чи автоматичне проведення інформаційної роботи [21].

Модернізація сучасної бібліотечної справи вимагає комплексної реформації технічного й програмного забезпечення всіх процесів, пов'язаних зі створенням, обробленням, зберіганням і передаванням документів. Під час переходу до нової концепції функціонування бібліотек важливою умовою стало не лише часткове впровадження автоматизації – наприклад, оцифрування документів чи формування баз даних, – а й створення цілісної системи, що охоплює всі складові діяльності бібліотечної установи. У цьому контексті особливу увагу слід приділити впровадженню АБІС, які нині становлять основу функціонування бібліотек різних типів в Україні – як публічних, так і спеціальних, до яких відносяться бібліотеки закладів вищої освіти.

Завдяки бібліотекам ЗВО підвищується рівень задоволення інформаційних потреб читачів, забезпечується доступ користувачів до необхідних ресурсів, визначених навчальними цілями, що передбачають:

- організацію доступу до електронних каталогів;
- можливість безперешкодного доступу до навчальних порталів та електронних навчальних матеріалів університетів, структурованих за факультетами, кафедрами, дисциплінами;
- надання доступу до наукометричних реферативних баз даних (SCOPUS, Web of Science);
- віддалене замовлення необхідного видання;
- проведення віртуальних виставок;
- пропонування доступу до електронних журналів;
- забезпечення тематичними покажчиками, каталогами й ін. [41]

На сучасному етапі розвитку бібліотечної справи інформаційно-комп'ютерні технології активно застосовуються в процесах:

- комплектування та організації бібліотечних фондів;
- методичній роботі;
- краєзнавчій діяльності;
- обслуговування користувачів.

Функціонування сучасної бібліотеки неможливе без використання ІКТ, зокрема створення вебпорталів, електронних каталогів, доступу до повнотекстових баз даних у межах дистанційного обслуговування – усе це є складовими електронного сервісу, який дозволяє бібліотекам ефективно розкривати свої фонди та надавати користувачам повний спектр інформаційних ресурсів [23].

Трансформація ролі та функцій бібліотек ЗВО є актуальним питанням, оскільки традиційні бібліотечні функції поступово адаптуються до вимог цифрового середовища. З одного боку, це відкриває нові можливості для закладів освіти, студентів і науково-педагогічних працівників. З іншого – породжує низку викликів, пов'язаних з інфраструктурним забезпеченням, організацією та підтримкою цифрових послуг [3].

Найбільш активними в процесі цифрової трансформації є бібліотеки ЗВО, які, зважаючи на виклики сучасності – зокрема, кризові явища та поширення

дистанційної освіти – прагнуть зберегти свою значущість і перетворитися на ефективні онлайн-платформи інформаційного забезпечення освітньої та наукової діяльності. Відповідно до нових потреб викладачів і здобувачів освіти, актуальним стає пошук інноваційних підходів до формування змісту бібліотечних вебресурсів та визначення перспектив розвитку спеціалізованих інформаційних платформ [16].

Сучасні бібліотеки відіграють провідну роль у сфері освіти та науки, стимулюючи розвиток академічного та дослідницького потенціалу, сприяючи суспільному діалогу та зміцненню міждисциплінарних зв'язків між науковцями та практиками. Дослідження провідних учених поглиблюють розуміння процесів адаптації бібліотек до цифрового середовища та трансформації їхньої діяльності відповідно до потреб сучасного суспільства, зокрема студентів, викладачів і дослідників.

Університетські бібліотеки зазнали суттєвих змін у своїх ролях і функціях, що значною мірою зумовлено стрімким розвитком цифрових медіа. Зокрема, важливим серед ключових трансформацій, стає перехід до використання цифрових ресурсів. У зв'язку з тим, що дедалі більше наукового контенту стає доступним в онлайн-режимі, бібліотеки фінансують розвиток цифрових платформ, e-book та періодики, розширюючи власні фонди. Такий підхід не лише забезпечує оперативний доступ до інформації, а й дозволяє раціонально та ергономічно використовувати фізичний простір бібліотеки, застосовуючи його згідно з іншим функціональним призначенням.

На підставі вивчення праць науковців із даної проблеми слід виокремити низку заходів, що можуть сприяти підвищенню продуктивності функціонування бібліотек закладів вищої освіти в електронну добу, а саме:

1) Об'єднання інноваційних технологій. Значення цифрових медіа у роботі бібліотеки стає можливим простежити завдяки впровадженню передових технологічних рішень. Наразі бібліотечні установи надають багатофункціональні засоби пошуку для оперативного і результативного доступу зацікавлених осіб до необхідних інформаційних даних. Пропонування

вільного доступу до ресурсів бібліотеки ЗВО з власного комп'ютера чи іншого пристрою спрощує і модернізує наукову діяльність [17].

2) Підвищення рівня інформаційно-цифрової грамотності. В результаті процесу цифровізації значно актуалізувалася роль бібліотечних кадрів у популяризації інформаційно-цифрових вмінь та навичок у студентському середовищі та серед науково-педагогічних працівників. Зміна цифрового простору зумовлює впровадження нових навчальних програм, зорієнтованих на покращення цифрових навичок споживачів інформації.

3) Організація співпраці та забезпечення безперешкодного доступу. Цифровізаційна доба спростила бібліотечним установам проведення обміну ресурсами з іншими інституціями, розширивши за рахунок того масштаб дослідницьких матеріалів, які уможливлується отримати. До того ж, бібліотеки ЗВО сьогодні рішуче наголошують на відкритому і безкоштовному доступі, що буде корисним не тільки вітчизняному, але й світовому академічному товариству [17].

Сьогодні бібліотеки українських ЗВО, зважаючи на те, що вони виступають їхніми інформаційними центрами, зорієнтовують свою роботу у напрямі задоволення поточних інформаційних запитів науково-педагогічних кадрів і студентів. Це стосується надання відповідної підтримки здобувачам під час навчальної та дослідницької діяльності. Не менш актуальною є і допомога науково-педагогічним працівникам під час реалізації ними наукових досліджень та викладання дисциплін. Ще однією функцією окреслюється інформаційна підтримка управлінських й адміністративних процесів у межах ЗВО.

Оскільки траєкторія бібліотечної роботи кардинально змінюється у бік впровадження цифрових технологій, це спричиняє одночасну зміну структурної організації та функціоналу бібліотек навчальних закладів, а також використання новітніх форм бібліотечного виробництва (включають започаткування сучасних бібліотечних послуг, створення актуальних продуктів, застосування інновацій)

й обслуговування. Наприклад, до числа сучасних напрямів роботи бібліотек ЗВО, привабливих для академічного товариства, можна зарахувати такі:

- 1) популяризація наукових публікацій співробітників навчального закладу у світовому інформаційному просторі;
- 2) забезпечення спроможності безперешкодного доступу до наукових напрацювань вчених закладу вищої освіти;
- 3) створення інтегрованого типу інформаційних середовищ відповідно до специфіки та профілю наукової роботи установи;
- 4) практичне впровадження чіткої моделі видавничої діяльності бібліотеки;
- 5) вдосконалення та розширення спектру підготовки інформаційно-аналітичних матеріалів;
- 6) розповсюдження результатів наукових досягнень у суспільстві та ін. [61].

Успішна адаптація бібліотек закладів вищої освіти до умов цифрової епохи залежить від їхньої відкритості до інновацій, здатності до співпраці та активної взаємодії з користувачами. Впровадження ефективних стратегій і практик сприяє формуванню сучасного, гнучкого та сталого образу бібліотеки, який відповідає потребам академічної спільноти в умовах цифрової трансформації. Аналіз передових методів і стратегій адаптації дозволяє визначати найбільш результативні підходи до інтеграції цифрових технологій у різні аспекти бібліотечної діяльності [16].

Варто зауважити, що діяльність бібліотек закладів вищої освіти безпосередньо залежить від трансформацій, які відбуваються у сфері освіти. Вони не лише задовольняють універсальні читацькі запити, а й активно долучаються до навчального й наукового процесів. З огляду на те, що протягом останнього десятиліття система освіти України розвивається у відповідності до європейських стандартів, дедалі більшої актуальності набувають як класичні форми стаціонарного навчання, так і самоосвіта, що реалізується через дистанційні освітні технології [69].

Таким чином, перехід бібліотек до нової концепції відкритих інформаційних систем у контексті освітньої та наукової діяльності можливий лише за умови впровадження сучасних технологій. На сьогодні це вже не є складним або недосяжним аспектом традиційної бібліотечної практики, а, навпаки, виступає невід'ємною вимогою часу, що реалізується шляхом використання автоматизованих бібліотечно-інформаційних систем. Інтернет-технології відкривають для бібліотек нові можливості, зокрема забезпечують користувачам доступ до електронних каталогів, баз даних (у тому числі зарубіжних), а також до повнотекстових і оцифрованих документів в електронному форматі [18]. Це суттєво розширює інформаційний простір бібліотек та підвищує якість обслуговування користувачів.

1.3. Роль бібліотек закладів вищої освіти у процесі задоволення інформаційних потреб молоді

У сучасному матеріальному світі над молоддю нависла проблема бездуховності. Адже основою життя суспільства мають бути людські цінності такі як любов, воля, добро, справедливість, культура. Тому особлива роль у вихованні і підготовці кадрів вищої кваліфікації належить бібліотекам закладів вищої освіти. Саме вони мають бути чинниками формування молоді нашої країни [1]. Користувачі бібліотек закладів вищої освіти використовують щороку в Україні для свого навчання та роботи більше 105 мільйонів примірників наукових, навчальних матеріалів і документів, серед яких є і художня література [24].

Бібліотека як провідний культурно-інформаційний підрозділ університету відіграє важливу роль у поширенні культурних, духовних та етичних цінностей серед студентської молоді. Це завдання реалізується через основні функції бібліотеки закладу вищої освіти. Акумуляюча функція передбачає систематичне накопичення, збереження й структурування інформаційних ресурсів, що формують інтелектуальний потенціал навчального закладу.

Сервісна функція полягає у забезпеченні користувачів інформацією про наявні бібліотечні фонди та створенні зручних умов для пошуку локальних і віддалених джерел даних. Навчальна, науково-методична та просвітницька функції сприяють проведенню в бібліотеці науково-дослідної роботи у сфері інноваційних інформаційно-технологій та допомагають здійснювати освітньо-культурну діяльність [2].

Слід відзначити, що в сучасних умовах бібліотека закладу вищої освіти відіграє особливу роль для здобувачів і наукової спільноти. Її функції виходять далеко за межі традиційного інформаційно-документаційного забезпечення освітнього та дослідницького процесів. Вона також сприяє формуванню національної самосвідомості, орієнтуючи користувачів на засвоєння певної системи цінностей [69]. Саме тому бібліотеку університету дедалі частіше розглядають як важливий соціокомунікативний інститут.

Одним із найголовніших напрямів роботи бібліотек закладів вищої освіти є просвітницький. Просвітницька функція базується на вихованні у студентів національного почуття єдності і патріотизму, самоідентифікації, направленості на поширення духовної спадщини, розбудови України. Саме тому значна роль у вихованні молодого покоління відводиться бібліотекам ЗВО, адже від цього залежить майбутнє нашої держави [20].

Американські вчені Уільям Штраус і Ніл Хоув розробили теорію поколінь, які поділяються на:

- 1) «традиціоналістів, або ветеранів – 1922–1943 рр.;
- 2) бебі-бумерів – 1944–1964 рр.;
- 3) покоління X – 1965–1982 рр.;
- 4) покоління Y або міленіали – 1983–2002 рр.;
- 5) покоління Z – із 2003 р.» [19].

Переважаючою більшістю в закладах вищої освіти зараз працюють представники покоління X та навчаються студенти покоління Y та Z, тому для роботи бібліотек актуальним є вивчення особливостей і цінностей життя саме цих представників.

Міленіали розумні і вимогливі до умов життя. Для забезпечення своїх потреб вони будуть наполегливо працювати, проте робота не повинна ставати їхнім життям. Це молоде покоління Y вдало поєднує роботу і відпочинок, активно впроваджуючи в ділові стосунки неформальне спілкування. Вони прагнуть відкривати власний бізнес і мати фінансову забезпеченість, працювати «на себе» та проводити більше вільного часу зі своєю родиною та друзями. Y впевнені в собі, відкриті та оптимістичні, амбітні у плані винагороди і легкі на підйом, мають свою думку. Означене покоління орієнтоване на успіх, і багатом його представникам це вдається. Вони звикли до швидкого одержання необхідної інформації у вигляді візуальної подачі. В більшості спілкуються за допомогою соціальних мереж, таких як Facebook, Instagram, YouTube, TikTok та X (Twitter). У них принципово інша, на відміну від покоління X, модель поведінки, що полягає в постійній залежності від Інтернету, прагненні вдосконалення і отримання освіти чи нових знань. Під час вибору роду діяльності віддають перевагу популярним компаніям або роботодавцям, які дозволяють працевлаштування без досвіду. Серйозно ставляться до змісту та умов роботи, здатні виконувати багатофункціональні справи одночасно. Ця молодь любить вчитись, отримувати професійну освіту та зростати. Найбільше проявляють інтерес до найпопулярніших і актуальних професій [60].

Традиційно студенти відвідували бібліотеку, щоб знайти необхідну для навчання інформацію або спокійно на самоті читати художню літературу. Міленіалам такий підхід взагалі небажаний. Вони прагнуть працювати командою, мати необмежений доступ до мультимедійних матеріалів і водночас насолоджуватись кавою.

Підбиваючи підсумки можна стверджувати, що поколінню Y властиві: впевненість в собі, комунікабельність, відповідальність, і вміння вдало виконувати свої обов'язки, різноманітність і прагнення до свободи, висока обізнаність у комп'ютерних мережах.

Вивчивши особливості, характерні поколінню Y, можна висловити рекомендації та правила, які доцільно урахувати бібліотекарям в роботі з його представниками:

1. Сприймати покоління міленіалів такими як вони є, не намагаючись їх змінити.
2. Дотримуватись неформального спілкування (під час проведення масових заходів, екскурсій бібліотекою, консультацій).
3. Сприяти стрімкому та зручному отриманню необхідної інформації за допомогою новітніх технологій.
4. Допомогати швидкому виконанню навчального завдання (надання онлайн консультацій, формування на замовлення користувачів тематичних переглядів художньої або науково-навчальної літератури, списків літератури до кваліфікаційних і курсових робіт, навчання роботі з базами даних бібліотеки, відкритий доступ до бібліотечних фондів).
5. Поєднувати навчання й дозвілля (створення «куточків релаксу» з вільним доступом до Інтернету, зручними меблями. Такі зони комфорту допоможуть міленіалам переглянути свіжі номери журналів і газет, поспілкуватись з одногрупниками за чашкою чаю або кави) [80].

На думку дослідників стану бібліотечного простору в провідних університетах США, інформаційні потреби міленіалів вплинули на організацію фондів книгозбірень ЗВО. Зокрема, у випадку неможливості започаткування бібліотеки задля задоволення усіх плінних інтересів цієї категорії читачів, книгозбірні знайшли інше радикальне рішення, перемістивши окремі частини власного фонду до зовнішнього сховища задля більш ергономічного та зручного використання наявного приміщення [80]

Покоління Z або «зумери» – це люди, які народились у двохтисячних роках (2003–2020). У той час, як решта поколінь дискутують з приводу технологічних рішень майбутнього, представники цього покоління повною мірою вже відчують себе їхньою частиною. Слід зазначити, що читання друкованих видань не є прерогативою зумерів. Фактично вони відображають

результат розвитку Інтернет-технологій і соціальних мереж, які безпосередньо відбилися на способі життєдіяльності цієї спільноти [37].

«Зумери» – цифрове і електронне покоління, бо вони проводять з мобільними телефонами понад шість годин на добу, пізнаючи світ. На відміну від попередників, вони більш незалежні й самостійні. Сміливо висловлюють свої емоції і думки, менше уваги звертають на норми поведінки чи якісь обмеження. При виборі місця роботи покоління Z обирають безпеку та високу оплату праці. Вони є досить конкурентоспроможними та покладаються здебільшого тільки на себе. У них переплетені віртуальний і реальний світи. Зумери – покоління, яке з дитинства знайоме з інтернетом і нерозривно з ним пов'язане. Вони звикли до постійного доступу до інформації, тому бібліотеки мають надавати широкий спектр послуг до всіх цифрових ресурсів. Для цієї категорії відвідувачів бібліотека має стати привабливим простором для зустрічей і спілкування з однодумцями, обміну знаннями та ідеями з приводу навчання та відпочинку. Це має бути центр підтримки для освіти, науки та культури, де покоління зумерів може вдосконалювати свої навички та збагачувати досвід [19].

Враховуючи вподобання і особливості різних молодих поколінь, більшість бібліотек закладів вищої освіти впроваджують інноваційні форми роботи, тісно взаємодіючи з кафедрами і факультетами університетів.

Бібліотеки для міленіалів і зумерів повинні стати сучасними інформаційними центрами з наголосом на:

- розвинутих технологіях;
- інтерактивності;
- доступності цифрових ресурсів;
- впровадженні мультифункціонального просторового рішення, що допомагає навчанню, комунікуванню та організації культурних подій.

Говорячи про роль бібліотек закладів вищої освіти як чинників формування молодого покоління нашої країни, варто вказати, що багато залежить від оснащення самої бібліотеки та якості її інформаційних ресурсів.

Автоматизація бібліотечних процесів та застосування новітніх інформаційних технологій дають змогу розширити асортимент і оперативність надання необхідних послуг для забезпечення комфортного доступу здобувачів до інформації та створення сучасного освітнього простору.

Бібліотекам слід активно застосовувати в своїй роботі надсучасні методи для подання та розповсюдження інформації: гейміфікацію новин, використання правила «восьмисекундного фільтра» при наданні повідомлень «поколінню Z», представлення в соціальних мережах, проведення тренінгів інтернет грамотності, організацію консультацій стосовно медіаграмотності, впровадження в роботі сучасної комп'ютерної техніки та різноманітних носіїв інформації під час обслуговування користувачів з метою врахування сьогочасних інтересів молодого покоління.

Бібліотеки закладів вищої освіти як соціальні інституції сприяють всебічному розвитку особистості, перетворенню світу, вихованню свідомих громадян і патріотів, формуванню соціального досвіду, високої культури міжнаціональних взаємин, а також розвитку духовності, моральних і художньо-естетичних якостей. Вона допомагає молоді усвідомити цінність громадянського суспільства, сприяє формуванню активної життєвої позиції та культури саморозвитку [11].

Отже, на підставі проведеного дослідження ми переконалися, що бібліотеки закладів вищої освіти відіграють значну роль у формуванні інформаційних запитів молоді. У своїй діяльності вони мають ураховувати специфіку та відмінності інформаційних інтересів різних поколінь студенської аудиторії.

Висновки розділу 1

1) У результаті теоретичного дослідження проаналізовано багатогранність сучасного стану бібліотек закладів вищої освіти України. Проблематика модернізації та вдосконалення бібліотечної системи закладів вищої освіти перебуває у центрі уваги дослідників різних наукових напрямів. У

сучасних наукових працях активно розглядаються питання цифрової оптимізації бібліотек ЗВО та аналізуються результати практичних проєктів, спрямованих на її впровадження. Отже, тема добре висвітлена в роботах як українських, так і зарубіжних учених.

2) Функції сучасної бібліотеки закладів вищої освіти суттєво змінилися у зв'язку з поступовою трансформацією її на багатофункціональний, системний медіацентр. Суть трансформації полягає в перетворенні бібліотеки на багатoproфільний медіаосередок, в якому виконуються навчальні, освітні та науково-дослідні запити користувачів.

3) Запропонована американськими дослідниками теорія поколінь дає змогу бібліотекарям закладів вищої освіти зрозуміти інформаційні запити та інтереси студентів, допомагає якісному задоволенню потреб здобувачів в інформаційно-бібліотечних послугах, заохочує до облаштування комфортних читацьких зон в бібліотечному просторі.

РОЗДІЛ 2.

ЦИФРОВІЗАЦІЯ БІБЛІОТЕК ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

2.1. Сучасний стан інформатизації бібліотек ЗВО України

Сутність інформаційного суспільства, його перспективи та можливості визначають комплекс завдань, що постають перед бібліотечною спільнотою ЗВО. Ці завдання охоплюють інформаційно-аналітичне забезпечення освітнього процесу та наукових досліджень, формування, збереження й ефективне використання інформаційних ресурсів [32].

Починаючи з ХХІ ст., спостерігається активне формування віртуальних (електронних) інформаційних ресурсів, які створюються у цифровому просторі з використанням глобальних каналів зв'язку, передусім мережі Інтернет. Цей процес зумовив появу нових форм організації, зберігання та поширення знань, що значно розширює можливості інформаційного забезпечення освітньої, наукової та культурної діяльності.

Сучасний користувач бібліотеки функціонує в умовах динамічного та швидкоплинного інформаційного середовища, що зумовлює постійну потребу в актуальній інформації. У зв'язку з цим бібліотека має демонструвати свою здатність оперативно та якісно задовольняти інформаційні запити, пропонуючи більш надійні та релевантні джерела, ніж загальнодоступні інтернет-ресурси. Для досягнення цієї мети бібліотекам необхідно активно розширювати свою присутність у цифровому просторі, використовуючи всі доступні канали комунікації – вебсайти, блоги, соціальні мережі. Це забезпечує безперешкодний доступ віддалених користувачів до змістовного цифрового контенту у цілодобовому режимі [46].

В умовах нестабільного електропостачання виникає проблема безперервного доступу до бібліотечних вебресурсів. У зв'язку з цим працівники та керівництво бібліотек розглядають можливість використання хмарних

технологій або альтернативних хостингів для забезпечення цілодобового доступу до електронних ресурсів, розміщених на серверах [2].

На сучасному етапі значно підвищується роль електронних бібліотек як цифрових ресурсів, які формують і надають доступ до колекцій електронних документів (наприклад, наукових статей, підручників, монографій) для студентів, викладачів та науковців.

Електронні бібліотеки становлять розгалужену мережу, яка за допомогою відповідних технологій з'єднує їх із навколишнім світом. Такі бібліотеки застосовують електронний формат видань та дають можливість отримати доступ до територіально віддаленого ресурсу завдяки телекомунікаційним технологіям. Згідно з Українською бібліотечною енциклопедією, під «електронною бібліотекою» мається на увазі інформаційна система, утворена з систематизованого фонду електронних ресурсів, каталогу та комплексу апаратно-програмних інструментів, які допомагають у безперебійній роботі пошуковика та дозволяють швидко поповнювати, реєструвати і зберігати фонд електронної бібліотеки [53].

У наукових дослідженнях електронна бібліотека розглядається як ефективна форма дистанційного обслуговування користувачів, а також як засіб збереження національного культурного надбання. Зокрема, Г. Шемаєва визначає процес формування електронних бібліотек як розширення електронних каталогів до повнотекстового рівня, а репозитарій – як перспективний напрям розвитку системи електронних ресурсів [53].

Маємо уточнити поняття «електронна колекція», що трактується як належно систематизована єдність різнопланових цифрових інформаційних ресурсів, інтегрованих за певною ознакою чи параметром. Колекційні зібрання включають текстові документи, картографічні видання, аудіальні, образотворчі, нотні матеріали тощо [52].

Суттєва різниця електронних бібліотек та репозиторіїв визначається тим, що останні виступають об'єднаним науково-дослідним, видавничим, бібліотечним та інформаційним простором певного закладу, в якому відсутні

усі спірні моменти, зумовлені потребою доводити інтелектуальну власність та захищати авторські права (оскільки вони зафіксовані відповідними внутрішніми нормативними актами) [55].

З точки зору А. Ржеуського, Н. Кунанець, в репозиторії конкретної інституції електронні колекції мають ієрархічний спосіб побудови та достатньо ефективні інструменти для проведення пошуку потрібних електронних документів. У них зберігаються: напрацювання співробітників закладу (навчально-методичні посібники, лекції викладачів у мультимедійному форматі, наукові статті й тези доповідей, автореферати дисертаційних робіт). Тобто, інституційний репозитарій є одним з видів електронної бібліотеки, що утворюється відповідно до офіційних вимог щодо дотримання авторського права [53].

Відомо, що інформаційне забезпечення діяльності закладів вищої освіти здійснюється бібліотечними установами, які формують розгалужене науково-освітнє та дослідницьке середовище. У сучасних умовах бібліотеки поступово трансформуються в культурно-інформаційні центри нового типу, де глобальні процеси інформатизації реалізуються на кількох взаємопов'язаних рівнях – комп'ютеризації, автоматизації функціональних підсистем та впровадженні системно-мережевих інформаційних технологій [8, с. 28].

Стаючи пріоритетним елементом трансформаційних процесів, університетські бібліотеки активно впливають на якість освітньої та наукової діяльності, сприяють розвитку електронних комунікаційних каналів, розширенню джерельної бази наукових досліджень шляхом залучення навчальних і наукових документів, а також створенню вторинних інформаційних ресурсів – бібліографічного, реферативного та аналітичного характеру. Формуючи галузевий сегмент науково-освітнього інформаційного простору, бібліотеки ЗВО створюють ресурси, які використовуються не лише в університетському середовищі, а й у закладах середньої, професійно-технічної та післядипломної педагогічної освіти. Ці ресурси інтегруються в мережу освітянських бібліотек, головним завданням якої є створення системи

бібліотечно-інформаційного забезпечення науково-педагогічних і управлінських кадрів, студентів на різних етапах здобуття та вдосконалення фахових знань. Така система сприяє реалізації основних завдань освітньої галузі: навчально-методичних, дослідницько-пошукових, творчо-інноваційних і культурно-просвітницьких [34].

Вирішення проблеми задоволення інформаційних потреб та формування національної інформаційної інфраструктури, зокрема через створення системи аналітичних центрів різного рівня та національних інформаційних ресурсів, визначено одним із стратегічних завдань Національної програми інформатизації України [50]. Надважливим напрямком у реалізації окреслених згаданим документом завдань є оцифрування колекцій, зібрань рідкісних видань, які згруповано в системи інформаційних ресурсів. Впродовж впровадження цієї програми освітянські бібліотек зазнали кількісних і якісних змін. Ці позитивні зміни відобразились у такій діяльності бібліотек, як:

- 1) накопичення та розповсюдження знань;
- 2) опанування навичок інформаційної та технологічної грамотності;
- 3) співпраця у процесі безперервної освіти;
- 4) отримання вільного доступу до баз даних [29].

У сучасному глобалізованому середовищі спостерігається зростання міжнародної конкуренції щодо розвитку інтелектуального потенціалу та підготовки висококваліфікованих фахівців у різних галузях науки, зокрема в бібліотечній сфері. Наукометричні платформи, такі як Web of Science, Scopus, Scopernicus, стали невід'ємним елементом наукової діяльності, забезпечуючи розміщення результатів досліджень науковців, викладачів, аспірантів і представників бібліотечної спільноти. Це сприяє зростанню наукового потенціалу закладів вищої освіти, підвищенню професійної майстерності авторів, формуванню прозорості конкуренції між фахівцями та є важливим чинником розвитку інформаційних ресурсів, що, у свою чергу, підтримують прогрес у галузях освіти, педагогіки та психології [29].

За умов динамічних змін в освіті університетська бібліотека має виконувати також функції щодо надання максимальної допомоги як студентському, так і викладацькому контингенту з питань: класифікації навчальної та наукової інформації; окреслення напрямів перспективного кар'єрного росту; оволодіння навичками наукової комунікації; отримання безперервної освіти; підняття рівня конкурентоздатності випускників на ринку праці.

З огляду на сучасні виклики, ключовими чинниками успішного розвитку та просування освітньої бібліотеки є належне інформаційне забезпечення освітнього процесу, а також ефективна взаємодія між бібліотеками різних освітніх інституцій. Це можливо лише за умови консолідації зусиль бібліотек різних типів і рівнів з метою створення інтегрованих галузевих ресурсів та зведених баз даних, що охоплюють широкий спектр галузевого й тематичного контенту [32].

Під кутом зору сучасних вимог пріоритетним напрямом інформатизації вищої школи є формування єдиної електронної бази підручників і навчальних посібників, що забезпечить систематизацію освітніх ресурсів та спростить їх доступність для користувачів. Водночас важливим завданням залишається вироблення державного спеціалізованого управлінського механізму, що регулюватиме основні напрями, змістове наповнення, технології та темпи процесу цифрової трансформації бібліотечної справи у закладах вищої освіти з урахуванням останніх вимог цифровізації [54].

Бібліотека сьогодні виступає інформаційно-комунікаційною системою, що акумулює, опрацьовує й поширює інформаційні ресурси у традиційних та електронних форматах, забезпечуючи вільний доступ до них широкому колу користувачів. У цьому контексті бібліотека виконує роль посередника в соціальній комунікації, формуючи інформаційний простір для освіти, науки й культури. Ключовим критерієм ефективності бібліотечної діяльності стає якість організації та управління інформаційними ресурсами. Використання новітніх цифрових технологій підвищує привабливість бібліотеки для користувачів

«цифрового покоління», які очікують швидкого, інтерактивного та віддаленого доступу до даних. З огляду на це, особливого значення набуває розвиток електронних каталогів, баз даних, науково-довідкових ресурсів, а також забезпечення дистанційного доступу до інформаційних фондів інших бібліотек, центрів та глобальних мереж. Саме така модель діяльності дає змогу бібліотеці залишатися конкурентоспроможною, відкритою й ефективною в умовах цифрової епохи [45].

Місія бібліотеки як невід'ємного структурного підрозділу університету полягає у забезпеченні відкритого доступу до документів, інформаційних ресурсів і знань, що сприяють ефективному розвитку освітньої, наукової та інноваційної діяльності закладу. Її головним завданням є максимально повне задоволення інформаційних потреб науковців, викладачів і студентів. Одним із ключових елементів електронної бібліотеки є електронний каталог (ЕК), який забезпечує розкриття складу й змісту бібліотечного фонду, що охоплює друковані, аудіовізуальні та електронні документи. ЕК виступає інструментом вільного доступу користувачів до інформаційних ресурсів, організує багатокритеріальний пошук даних, сприяє популяризації нових надходжень і підвищує рівень використання бібліотечних фондів [67].

Одним із ключових напрямів інтеграції сучасних бібліотек у єдиний інформаційний простір є розвиток електронних ресурсів і баз даних. Центральне місце серед них посідає саме електронний каталог, який виконує багатофункціональну роль і створюється з метою оперативного розкриття бібліотечних фондів, забезпечення ефективного інформаційного супроводу користувачів та організації зручного пошуку даних [6].

Запровадження електронного каталогу значно підвищує якість освітнього процесу та ефективність наукових досліджень в університеті. Завдяки швидкому доступу до актуальної інформації він забезпечує оперативне задоволення інформаційних запитів усіх категорій користувачів. Електронний каталог містить бібліографічні записи, створені відповідно до єдиних принципів та нормативів обробки документів. Його структура поєднує функції

алфавітного, систематичного, предметного та інших видів каталогів, забезпечуючи компактне зберігання й багаторазове використання інформації [67].

Серед основних функцій електронного каталогу варто виокремити:

- 1) Реєстрацію та бібліографічну обробку нових надходжень згідно з державними стандартами та нормативними вимогами.
- 2) Аналітичну обробку документів, що надходять до фонду.
- 3) Інформування користувачів про нові надходження до науково-технічної бібліотеки.
- 4) Забезпечення освітнього процесу та наукових досліджень шляхом надання бібліографічних даних про документи (за автором, темою, ключовими словами, вихідними даними, інвентарним номером тощо).
- 5) Відстеження життєвого циклу документа в межах бібліотеки — від моменту його надходження й наукової обробки до використання користувачами та списання [48].

Таким чином, електронний каталог виступає не лише інструментом інформаційного пошуку, а й ключовим засобом організації ефективної взаємодії між бібліотекою, освітнім процесом і науковими комунікаціями університету.

Електронний каталог є сучасним бібліографічним інструментом, що забезпечує багатовимірний і багатоаспектний пошук, дозволяючи швидко задовольняти різноманітні інформаційні потреби. Саме тому одним із перших напрямів інтеграції бібліотечних ресурсів стало створення корпоративних і зведених електронних каталогів, покликаних оптимізувати обмін даними та розширити можливості доступу до інформації. Зведені електронні каталоги об'єднують численні джерела інформації, мають розширений пошуковий функціонал і дозволяють користувачам здійснювати швидкий, точний і зручний пошук релевантних матеріалів. Завдяки інтеграції з іншими цифровими ресурсами (зокрема, електронними бібліотеками та базами даних) користувач отримує можливість безперешкодного переходу між платформами, що значно

підвищує ефективність використання інформаційного потенціалу бібліотек у цифровому середовищі [6].

В інформаційному суспільстві бібліотеки відіграють ключову роль у забезпеченні доступу до інформаційних ресурсів. Вони не лише зберігають великі обсяги даних, а й систематизують електронні ресурси за галузями знань, виконуючи низку важливих функцій. Особливо значущими є бібліотеки закладів вищої освіти, які активно формують власні електронні інформаційні ресурси з метою забезпечення відкритого доступу до знань для користувачів [4].

У цьому контексті електронне архівування набуває особливої актуальності, адже університетські бібліотеки створюють власні електронні сховища – інституційні репозитарії, або наукові електронні архіви, про які ми вже згадували вище. Вони є цінним джерелом, що акумулює, систематизує та зберігає інтелектуальні надбання університетської спільноти в електронному форматі, забезпечуючи їхнє поширення у глобальному науково-освітньому середовищі через Інтернет.

Однією з найпоширеніших платформ для створення таких архівів є DSpace – система відкритого доступу, яка дозволяє ефективно контролювати публікаційну активність науковців та отримувати статистичні дані щодо розміщених матеріалів [44].

Формування та використання інституційних репозитаріїв у бібліотеках закладів вищої освіти має низку переваг для різних учасників наукового процесу:

Для науковців – це можливість підвищити індекс цитування власних праць, забезпечити їхнє довготривале зберігання, захист авторських прав, а також редагувати та доповнювати вже опубліковані матеріали.

Для наукових підрозділів – репозитарії сприяють ширшому поширенню наукових результатів, підвищенню рівня цитованості, забезпечують постійну доступність матеріалів у мережі та їхнє збереження.

Для університету – це інструмент підтримки наукової діяльності, популяризації результатів досліджень, покращення якості наукової комунікації, підвищення рейтингу закладу та забезпечення відкритого доступу до наукових напрацювань.

Для держави – репозитарії сприяють зростанню міжнародного визнання українських учених завдяки загальній публікаційній активності та зростанню цитованості їхніх праць [78].

Результати дослідження засвідчили, що відкриті електронні ресурси бібліотек закладів вищої освіти сприяють:

- покращенню якості професійної підготовки здобувачів освіти;
- удосконаленню навчально-виховного процесу, зокрема формуванню навичок самостійної, цілеспрямованої та ефективної роботи з навчальною і науковою інформацією;
- активізації навчально-дослідницької та науково-дослідної діяльності;
- оперативному доступу до необхідної інформації [33].

Інтеграція новітніх технологій у діяльність бібліотек ЗВО сприяє створенню сучасної інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури, яка забезпечує надання якісних послуг та доступ до наукової й освітньої інформації для широкого кола користувачів.

Усвідомлюючи цінність часу користувачів, бібліотеки формують масштабні масиви інтернет-ресурсів різного спрямування, інтегровані в єдину точку доступу – офіційний вебсайт. Вебсайт виступає як ключовий інструмент інформаційного обслуговування віртуальних користувачів, дозволяючи не лише презентувати діяльність бібліотеки, а й підтримувати науково-освітню діяльність шляхом доступу до глобальних інформаційних ресурсів. Завдяки зручному інтерфейсу, швидкодії та надійності, вебсайти бібліотек забезпечують ефективне отримання необхідної інформації [2].

Університетські бібліотеки відіграють ключову роль у забезпеченні академічної спільноти доступом до знань, а створення вебсайту бібліотеки є важливим чинником у підвищенні ефективності цього доступу. Наявність

власного вебресурсу, за умови його якісного наповнення, дозволяє користувачам у будь-який час ознайомлюватися з бібліотечними фондами, науковими журналами, дисертаціями та іншими матеріалами, що є основою освітнього та наукового процесу. Крім того, електронний каталог значно спрощує пошук необхідних ресурсів, а доступ до сервісів бібліотеки стає більш зручним і оперативним [6].

Вебпортал бібліотеки також виконує важливу функцію у формуванні та розвитку інформаційної грамотності учасників освітнього процесу. Він забезпечує доступ до навчальних платформ і ресурсів, а також надає можливість отримання консультацій щодо пошуку, оцінки та використання інформації, що сприяє підвищенню рівня інформаційної компетентності користувачів [6].

Вебсайт бібліотечної установи виступає складовим елементом бібліотечних технологій, за допомогою якого читач має можливість оперативно і в комфортних умовах отримати бажані інформаційні дані. Вебсайт забезпечує:

- 1) прискорений доступ до актуальних ресурсів бібліотеки ЗВО;
- 2) позбавлення від будь-яких часових обмежень (використання сайту у цілодобовому режимі);
- 3) зручність надання інформаційних послуг [19].

Від себе додамо, що застосування веб-сайту сприяє також підвищенню іміджу закладу; залученню потенційних відвідувачів та розширенню аудиторії користувачів бібліотеки; підвищенню читацького попиту.

Поширення інтернету та електронних ресурсів зумовило трансформацію вимог до функціонування вебсайтів бібліотек ЗВО. У сучасних умовах вони мають виконувати не лише роль репозитаріїв друкованих видань, а й бути повноцінними платформами доступу до цифрових інформаційних ресурсів. У зв'язку з цим бібліотеки постійно вдосконалюють свою діяльність, впроваджуючи новітні цифрові інструменти для забезпечення оперативного, системного та якісного обслуговування користувачів [14].

Для забезпечення ефективної комунікації з користувачами на вебсайті бібліотеки ЗВО доцільно впровадити диференційовані засоби зв'язку, зокрема електронну пошту, форму зворотного зв'язку, онлайн-чат та телефонний номер. Ці інструменти мають бути доступними та помітними на всіх сторінках сайту, що сприятиме оперативному реагуванню на запити користувачів. З метою покращення взаємодії та забезпечення позитивного досвіду користування бібліотечними сервісами, доцільним є застосування автоматизованих систем обробки запитів.

Важливим чинником підтримки активності в цифровому середовищі є регулярне оновлення контенту на сторінках бібліотеки в соціальних мережах, що дозволяє залучати увагу користувачів та підтримувати їхню зацікавленість. Присутність у соціальних мережах забезпечить успішність роботи бібліотеки закладу вищої освіти. Однак для досягнення успіху потрібен стратегічний і професійний підхід. Соціальні мережі є платформою для вивчення запитів, потреб, інтересів і уподобань користувачів, ефективним засобом комунікації з ними. Бібліотеки, які використовують дані про соціальні мережі, можуть застосовувати цю інформацію для збільшення електронних ресурсів у дієві заходи та оптимізацію тактики, яка принесе результати [15].

Отже, в аспекті процесу інформатизації бібліотеки ЗВО перетворюються на інформаційні центри, що пропонують читачам для зручності використання комплекс інформаційних ресурсів.

2.2. Тенденції цифрового розвитку сучасних університетських бібліотек Європи

Згідно з даними Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій та установ, у світі нараховується більше 569 тис. бібліотек. Максимально чисельними континентами за кількістю бібліотек є Європа (налічується понад 440 тис. бібліотек, філій і відділень) та Північна Америка (близько 125 тис.).

Найменше бібліотек (всього 1,2 тис. бібліотечних відділень) в Африці. У бібліотеках світу трудяться майже 807 тисяч співробітників (326 тис. в Європі, 363 тис. у Північній Америці, 242 тис. в Азії). Щорічне утримання бібліотек світу обходиться приблизно в \$ 8.7 трлн. [6].

У нашому дослідженні об'єктом розгляду серед закладів вищої освіти ми обрали університетські (академічні) бібліотеки. Це бібліотеки, створені на базі закладів вищої освіти, що задовольняють запити і звернення студентів і викладачів стосовно надання допомоги в освітньому процесі та в наукових дослідженнях [28]. Академічні бібліотеки Європи не відрізняються суттєво від американських бібліотек. До того ж окремі бібліотеки Європи застосовують систему класифікації, засновану на десятковій класифікації Дьюї (DDC), що використовується в США. Однак дуже часто європейські бібліотеки формують свої колекції завдяки власним системам [77].

За типами установ більшість європейських електронних бібліотек функціонують при університетах (74%) та дослідницьких центрах (14%). Інші електронні бібліотеки створені на базі різних організацій – факультетів університетів, наукових установ, лікарень, державних органів, некомерційних організацій тощо [70].

Основу змістового наповнення фондів європейських електронних сховищ бібліотечних установ формують такі головні типи зібрань:

- 1) опубліковані наукові статейні матеріали (задовольняють 75% запитів споживачів інформації);
- 2) дисертаційні праці та відповідні автореферати до них (становлять 57%);
- 3) збірники наукових конференцій, конгресів тощо (складають 50%);
- 4) дослідницькі інформаційні відомості (дорівнюють 21%);
- 5) препринти (задовольняють 14% потреб) [81].

Обсяги колекцій електронних сховищ Європи істотно різняться. Приблизно 20% електронних бібліотек містять близько тисячі повнотекстових записів, тоді як шість найбільших сховищ налічують понад мільйон записів

кожне. Найбільшою електронною бібліотекою Європи є електронне сховище Europe PMC, яке налічує більше 8,5 мільйонів повних текстових записів. Для Європи характерні розміри фондів електронних бібліотек менше 1000 документів (21,8%), від 1000 - 10 000 одиниць документів (32,5%) та від 10 000 до 50 000 (27,5%). Середній показник обсягу електронних колекцій для національних бібліотечних сховищ складає 386,1 тис. одиниць документів [83;81].

Загалом у 57% електронних бібліотек основною мовою документів є англійська. Якщо не враховувати британські сховища, то 47% європейських електронних бібліотек зазначають, що англійська мова залишається домінуючою у їхньому контенті. Для більшості інших бібліотек, де англійська не є основною, характерно, що вона посідає друге місце за поширеністю. Водночас електронні бібліотеки Хорватії, Португалії, Польщі та Іспанії вирізняються серед інших незначною часткою матеріалів англійською мовою [70].

На сьогодні частка інституційних електронних бібліотек становить понад 80%. Понад половину з них об'єднано в мережі національного рівня. Типи наданих послуг є доволі різноманітними – це можуть бути портали, спільні платформи, мережі з відкритим кодом або доменні інформаційні системи [70].

Щодо моделей хостингу, структура розподіляється таким чином: 57% електронних бібліотек розміщено локально, а 43% – у зовнішніх постачальників. Більшість таких постачальників представляють національні хостинг-платформи, університетські центри обробки даних або національні хмарні служби [81].

У даний час європейськими електронними бібліотеками використовується значний діапазон програмних платформ. 41 % користувачів електронних бібліотек використовують DSpace, що є найпоширенішим програмним забезпеченням. Одночасно неодноразово використовується EPrints (11%), Fedora (Flexible Extensible Digital Object Repository Architect), Dataverse (4%). Застосовуються менш популярні платформи програмного забезпечення –

Invenio (3%), Pure (3%), OPUS (3%), Omega-PSIR (2 %), Samvera (1%), Figshare (1%). На цей час в електронних бібліотечних сховищах Європи використовується найпоширеніший стандарт метаданих – Dublin Core (застосовують 77% сховищ). Разом з тим, електронними бібліотеками забезпечується підтримка стандарту метаданих DataCite, який спершу був встановлений спеціально для емпіричних даних [73,83, 81].

Завдяки теоретичному аналізу наукової літератури та звітної документації з офіційних сайтів університетських бібліотек Європи, виділяються ключові тенденції розвитку бібліотек, до яких належать:

- налагодження співпраці у цифровому інформаційному просторі;
- використання штучного інтелекту в роботі бібліотек;
- сприяння впровадженню інноваційних технологій;
- забезпечення професійного зростання бібліотекарів [13, с. 36].

Євроінтеграція університетської бібліотеки до цифрового інформаційного простору передбачає урахування таких важливих умов, як:

- 1) забезпечення цифрової доступності: веб-сайту, каталогів, програм управління інформацією тощо;
- 2) формування цифрових колекцій: книг, журналів, фільмів, відеоігр, фонду рідкісної літератури;
- 3) наявність цифрових можливостей: доступу до Wi-Fi, оренди комп'ютерної техніки (принтерів, сканерів), програмного забезпечення тощо;
- 4) налагодження цифрової комунікації: на етапах створення цифрової продукції та її підтримки, проведення навчальних семінарів;
- 5) створення цифрового контенту: колекцій новинок, використання соціальних мереж, послуги «миттєва довідка» та ін.;
- 6) розподілене управління ресурсами (даними, оцифрованими фондами).

З метою систематизації бібліотечних фондів та надання інформаційних послуг європейськими бібліотеками широко використовується штучний

інтелект (ШІ), не дивлячись на ризики і загрози його застосування. Плідними підходами впровадження штучного інтелекту є такі, як:

- 1) розпізнавання тексту, транскрипція та ретроспективний пошук історичних документів;
- 2) якість наукового рівня публікацій у редакційно-видавничому процесі;
- 3) «чат-бот» для бібліотек;
- 4) нейронні мережі;
- 5) використання технологій комп'ютерного зору (для обґрунтування значної кількості оцифрованих елементів);
- 6) Newspaper Navigator (газетний навігатор) [13, с. 38].

Зараз в європейському просторі вдало запроваджується стратегія покращення показників наявних в університетах електронних бібліотек (репозиторіїв). Внаслідок застосування цієї стратегії європейські інституції (OpenAIRE, LIBER, SPARC Europe і COAR) працюють над підвищенням якості роботи електронних бібліотек завдяки використанню сучасних функціональних можливостей.

Електронні бібліотечні сховища закладів вищої освіти, що є однією з найрозвиненіших мереж у Європі, відіграють ключову роль у науковій інфраструктурі континенту, сприяючи реалізації дослідницьких реформ. Сьогодні вони збирають, зберігають і забезпечують відкритий доступ до сотень мільйонів цінних результатів наукових досліджень, формуючи важливу некомерційну основу простору відкритої науки в Європі. Вивчення сучасної європейської моделі розвитку електронних бібліотек університетів і її змістових характеристик має значну актуальність, зокрема для визначення можливостей адаптації окремих елементів європейського досвіду до умов українського наукового середовища.

Окремий інтерес для українців становлять цінності, які сповідують європейські університетські бібліотеки, оскільки вони слугують базою для розробки стратегій розвитку університетів і функціонуючих в їх структурі

бібліотек, а також вибору можливостей втілення цих стратегій. Деякі дослідники у своїх публікаціях підкреслюють, що незабаром бібліотеки почнуть залучати роботів (бібліотекарів-ботів) до роботи для збирання книжок у читальних залах або доставки необхідних матеріалів з архіву [72].

Основним принципом, за яким функціонують сучасні бібліотеки європейських закладів вищої освіти, є орієнтація не лише на роботу з книгами, а насамперед – на взаємодію з людьми. Сьогодні європейські університетські бібліотеки виконують кілька важливих соціальних функцій: слугують місцем зустрічей, навчання, натхнення, дозвілля та активної громадської діяльності. Тому можна казати про їх комплексний характер.

Розглянемо досвід роботи декількох університетських бібліотек Європи. Цікавими є напрацювання бібліотеки Вільнюського університету (Литва), у структурі якої діє Центр наукової комунікації та інформації. Він виступає важливим елементом сучасної інформаційної інфраструктури. Головна бібліотека університету, розташована в центрі Вільнюса, одна з найстаріших і найбільших у країні. Її історія сягає кінця XVI ст., що робить книгозбірню справжньою історичною перлиною міста. Центр наукової комунікації функціонує з 2013 р. в мікрорайоні Саулетікіс, забезпечуючи сучасний доступ до знань та інформації. Ззовні бібліотека схожа на єгипетські піраміди. Для зручності навчання бібліотека розташована у передмісті, де знаходяться гуртожитки студентів. Бібліотека університету функціонує цілодобово і навіть вночі тут багато студентів, які працюють за комп'ютером, або обговорюють спільні проекти. Є спеціально відокремлені зони зі стільцями, схожі на кокон, що виглядають дуже стильно. У приміщенні бібліотеки діє кафе. Бібліотека оснащена пристроями для самообслуговування та має найсучаснішу систему автоматизації [38].

Стратегія розвитку бібліотеки Вільнюського університету (Литва) орієнтується на сприяння ідеям гуманізму та зміцнення освітнього та наукового потенціалу. Ключовими напрямками розвитку бібліотеки Вільнюського університету окреслено індекс задоволеності користувачів та покращення

бібліотечних послуг як головної складової для проведення навчання та становлення науки [12].

Однією з найрозвиненіших університетських наукових бібліотек є також Наукова бібліотека Вроцлавського університету (Польща), яка має продуману структуру та демонструє високий рівень організації діяльності. Її відділи розташовані в різних районах міста, зазвичай поблизу корпусів університету. Особливою популярністю серед відвідувачів користується найстаріша будівля бібліотеки, що знаходиться в самому центрі Вроцлава, неподалік площі Ринок. Бібліотека має незвичайну архітектуру, що нагадує костел. Потрапити до неї може будь-яка людина з документом, що підтверджує особу. Для цього зовсім не обов'язково бути студентом чи викладачем університету. Тут користувачам, які не є представниками цього навчального закладу, достатньо на час перебування залишити працівникам бібліотеки будь-який свій документ з фото. Зручним є графік роботи (по буднях з 8 до 20-ї години, а в суботу – з 9 до 14-ї). В неділю можна працювати лише з тією літературою, яка замовлялась заздалегідь, або яка розміщена на полицях читальної зали. Бібліотека має основні фонди (у кількості 3345735 примірників) та спеціальні фонди (451882 примірники) [71]. Вебсайт установи вирізняється зручністю користування: онлайн-каталоги та електронні ресурси відкриті для всіх охочих, а зареєстровані користувачі, і також ті, хто заходить на сайт з території бібліотек або академістечка університету, мають доступ до повних текстів окремих матеріалів. Зручною та повністю автоматизованою є пошукова система. При бібліотеці функціонує власне видавництво. Книгозбірня має широкий вільний простір з сучасними меблями та технічним оснащенням для проведення навчання і розробки наукових досліджень. В ній присутні різноманітні, орендовані спонсорами, зони для навчання чи відпочинку, встановлені завдяки провідним корпораціям світу для формування іміджу компаній серед студентів і науковців. Внаслідок доходів від реклами та інших послуг, що замовляють спонсори, бібліотека має додатковий прибуток. Влучною ілюстрацією того може слугувати недавня акція популярного комерційного бренду, який

пропонував гідну нагороду студенту за написання на конкретній моделі гаджета у стінах бібліотеки цікавої дипломної роботи чи наукової статті. Зазвичай такі акції привертають увагу та викликають фурор у студентської спільноти. Спонсори подібних акцій забезпечують собі результативну рекламу в просуванні власного бренду, а бібліотека підвищує інтерес користувачів і одночасно здобуває гідну фінансову винагороду за успішну реалізацію креативної ідеї [56]. Вагомим аспектом у спрощенні роботи відвідувачів є можливість вільно фотографувати книги і документи. Відповідно ксерокси (в переважній більшості безкоштовні) поступово втрачають актуальність і зовсім не користуються популярністю.

Наукова бібліотека Вроцлавського університету створена на основі найновіших технологічних досягнень і згідно зі стандартами Європейського Союзу. Стратегія розвитку бібліотеки фокусується на лідерстві і особистій мотивації [56].

Електронна бібліотека університету Любляни (Словенія) дає змогу доступу до понад 170 тис. електронних книжкових видань та 20 тис. електронних журналів на платній основі, а також пропонує для використання бази даних найбільш відомих у світі видавців. Університет Любляни має 38 наукових бібліотек. Студенти сплачують членський внесок при вступі, після чого можуть безкоштовно користуватися основними послугами всіх бібліотек університету за допомогою студентської картки. Кожна бібліотека самостійно визначає режим роботи, перелік послуг та їхню вартість. Робота наукової бібліотеки університету Любляни характеризується доступом до сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Стратегія розвитку бібліотеки презентована на сайті цього закладу і направлена на такі складові, як університетська спільнота, ресурси (засоби) та бібліотечний простір [66].

Університет Хайме I в місті Кастельон-де-ла-Плана в Іспанії був відкритий у 1991 р. як державний навчальний заклад, в якому навчалось понад 14 тис. студентів. Бібліотека цього університету міститься у будівлях-близнюках, що з'єднані між собою, має площу 14 тис. м² та розташована на

семи поверхах. Фонд налічує майже 700 тис. томів [47]. Управління бібліотекою здійснюється автоматизованою системою Corinthian на основі LCC (Класифікації бібліотеки Конгресу у Вашингтоні). Приміщення спроектоване з урахуванням сучасних підходів до створення комфортного освітнього середовища для студентів і викладачів. Тут організовано відкриті простори, які дають змогу користувачам працювати як у групах, так і індивідуально, використовуючи бібліотечні ресурси, сучасне технічне обладнання та програмне забезпечення. У читальних залах створено зручні умови для роботи з різними видами ресурсів: передбачено навчальні кімнати, відкриті столи для спільної роботи та індивідуальні місця з перегородками. Варто зазначити, що на кожному поверсі бібліотеки є як загальні читальні зали, так і кімнати для групової роботи, розраховані на 2–6 осіб.

Особливу увагу приділено розвитку цифрових сервісів, які забезпечують створення та доступ до власних і партнерських електронних колекцій, сприяють розвитку цифрової комунікації, формуванню контенту, а також надають науково-методичну підтримку студентам, викладачам і дослідникам. Користувачам бібліотеки доступні різноманітні інструменти для наукової роботи, навчання та самоосвіти, що підвищує якість підтримки дослідницької, навчальної й викладацької діяльності. Серед безперечних переваг бібліотеки – налагоджений доступ до зовнішніх інформаційних ресурсів та відкритих міждисциплінарних баз даних інших установ [47].

Діяльність бібліотеки Університету Хайме I демонструє всі необхідні елементи для успішної інтеграції академічної бібліотеки у цифровий інформаційний простір. Рівень сервісного супроводу, інформаційних ресурсів та інструментів для наукових досліджень та проведення якісного навчання здобувачів бібліотеки цього університету можуть слугувати універсальним зразком для впровадження в роботу українських бібліотек закладів вищої освіти [47].

Аналізуючи зарубіжний досвід, можна зробити висновок, що сучасні університетські бібліотеки активно розвиваються, надаючи користувачам

навігацію в інформаційному середовищі та допомогу в пошуку необхідних даних. Основними викликами для цих бібліотек в умовах інформаційного ринку є:

- 1) впровадження інноваційних технологій;
- 2) стратегічне планування діяльності з орієнтацією на довгостроковий розвиток.

Сучасним глобальним напрямом розвитку європейських університетських бібліотек є створення зведених електронних каталогів. Найбільший бібліотечний ресурс – це зведений портал бібліотечної інформації та послуг, який об'єднує світовий інформаційний портал WorldCat (<http://www.worldcat.org>) і зведений каталог OAIster (<http://www.oclc.org/oaister.en.html>). До системи WorldCat під'єднані книгозбірні різних країн і вона вміщує матеріали на 480 мовах і діалектах [58].

На даний момент більшість університетських бібліотек Європи трансформовані з метою відкритого доступу до джерел. Очевидно, що завдяки цифровізації робиться суцільна перебудова моделі бібліотечної роботи, видозміна всіх процесів і перехід до застосування нових інструментів (гаджетів), розширення бібліотечних послуг і сервісів. Також є можливість вільного доступу до фонду, що включає:

- надання книжок зі спеціальним вбудованим чипом;
- впровадження автоматів для видачі та самотійного повернення книг;
- налаштування захисних воріт у бібліотеках, що захищають від крадіжок;
- застосування аудіогідів чи мобільних додатків доповненої реальності (AR);
- використання анімованих постерів, подібних до гіфок;
- введення плазмових моніторів чи інформаційних довідників нового типу;
- залучення соцмереж та мобільних застосунків для спілкування з користувачами онлайн та цілодобовому режимі [27].

Отже, європейські університетські бібліотеки є комплексними установами, оскільки вони не лише зберігають фізичні та цифрові ресурси, але й надають широкий спектр освітніх, дослідницьких, культурних та соціальних послуг, інтегруючи в собі різноманітні функції для підтримки навчального процесу та наукової діяльності. Вони виходять за рамки простого надання книг, стаючи багатофункціональними інформаційними центрами, які включають у себе технічні можливості, навчальні простори та соціальні заходи, що робить їх справжніми комплексами цифрових знань та комунікації.

2.3. Порівняльний аналіз досвіду інформаційної роботи університетських бібліотек України та Європи

Ознайомлення з європейським досвідом функціонування бібліотек є одним із важливих напрямів сучасних бібліотекознавчих досліджень, що підтверджується зростанням кількості публікацій на відповідну тематику. Міграційні процеси, спричинені російською агресією проти України, а також вимушене переселення українських громадян до країн Європейського Союзу, зокрема фахівців інформаційної сфери, сприяли розширенню можливостей безпосереднього ознайомлення з практиками роботи бібліотек у різних галузях, включаючи освіту та бібліотечну справу. Університетські бібліотеки сьогодні відіграють ключову роль в освітньому процесі, оскільки їхні ресурси є основою для інноваційного розвитку закладів вищої освіти [47].

У процесі аналізу міжнародного досвіду цифрової трансформації бібліотечної системи вищої освіти можна виокремити найпоширеніші напрями цифровізації. Серед них – використання штучного інтелекту та інструментів цифрового маркетингу, зокрема чат-ботів, рекомендаційних систем, «розумних» бібліотек, цифрових архівів і технологій аналізу поведінки користувачів. Основними перевагами впровадження цифрових рішень є:

- 1) персоналізація користувацького досвіду;
- 2) оптимізація пошукових процесів;

- 3) пришвидшення обробки інформації завдяки взаємодії з чат-ботами;
- 4) можливість глибокої аналітики великих масивів даних і їх статистичної обробки.

Впровадження європейських практик в роботу бібліотек ЗВО неможливе без гармонізації стандартів, зокрема у напрямі каталогізування. Перехід розвинутих країн світу на універсальний міжнародний стандарт каталогізації XXI століття – RDA (Resource Description and Access) – став важливим етапом у розвитку правил опису бібліографічних ресурсів, оскільки цей стандарт орієнтований на створення записів для онлайн-каталогів. Для інтеграції українських бібліотек у глобальний професійний та інформаційний простір, забезпечення вільного обміну бібліографічними даними між установами, а також для включення електронних каталогів у міжнародні інформаційні системи, зокрема WorldCat, необхідно здійснити переклад, адаптацію та впровадження стандарту RDA в Україні. В Україні немає права перекладу видання RDA, через недостатнє технологічне і програмне забезпечення бібліотек. Значна частина АБІС, що використовують бібліотеки України, не підтримують параметри застосування згаданого стандарту[42].

Зважаючи на досвід європейських університетських бібліотек, якісне провадження функцій вітчизняними бібліотеками ЗВО включає:

- доступність інформаційних ресурсів та відсутність будь-яких перешкод щодо їх застосування;
- забезпечення максимально комфортних умов задля організації роботи користувачів;
- пропонування економічно прийнятних послуг (безоплатне використання навчальної літератури);
- зручне розташування;
- прийнятний режим роботи [36].

На основі наведених у попередніх підрозділах матеріалів щодо трансформації функцій сучасних бібліотек ЗВО і стану їх інформатизації, та

внаслідок зібрання об'єктивних даних, проведемо SWOT-аналіз сучасного стану розвитку університетських бібліотек України.

Таблиця 2.1.

SWOT-аналіз сучасного стану розвитку університетських бібліотек України

СИЛЬНІ СТОРОНИ (Strengths):		СЛАБКІ СТОРОНИ (Weaknesses):	
1.	Інформаційний потенціал (доступність інформаційних ресурсів і послуг) та висококваліфіковані кадри.	1.	Недостатній рівень фінансування та безсистемність державної підтримки.
2.	Позитивна динаміка росту автоматизації обслуговування (зовнішні сервіси із обслуговування відвідувачів і внутрішні операційні процеси персоналу з обслуговування та обліку).	2.	Адміністративна система управління (слабка мотивація для професійного росту та підвищення кваліфікації персоналу).
3.	Політика постійного оновлення бібліотечних фондів, що ґрунтується на аналізі потреб і запитів користувачів.	3.	Ускладнений доступ до світових наукометричних баз даних.
4.	Культурно-просвітницька функція (проведення тренінгів, семінарів, конференцій, що сприяють духовному розвитку) та надання послуг, таких як копіювання та реставрація документів.	4.	Слабкий рівень суміжної інфраструктури для тривалого відвідування бібліотеки впродовж дня (кафе для швидких перекусів, кулери з питною водою, кавові автомати, індивідуальні місця-кабінети, поліграфічні послуги).
5.	Стабільна система оплати праці бібліотечних працівників.	5.	Низький рівень умов для відвідувачів із функціональними обмеженнями.
МОЖЛИВОСТІ (Opportunities):		ЗАГРОЗИ (Threats):	
1.	Подальша активна цифровізація бібліотек закладів вищої освіти.	1.	Системна корупція у державі, слабка інтенсивність реформ і змін.
2.	Перехід на міжнародний стандарт каталогізації RDA (Resource Description and Access).	2.	Війна, що призводить до виїзду кваліфікованих бібліотечних працівників за кордон.
3.	Зростання відвідуваності бібліотеки і відсотка абонентів, які користуються бібліотечними послугами		
4.	Розширення бібліотечної спільноти засобами соціальних мереж.		
5.	Покращення матеріально-технічної бази для розвитку бібліотечних приміщень та облаштування бібліотечного простору задля організації роботи відвідувачів в комфортних умовах.		
6.	Комерціалізація бібліотечних послуг (використання приміщень, потенціалу бібліотечного персоналу).		

7.	Збільшення іноземних інвестицій у бібліотечну сферу та країну загалом.		
----	--	--	--

Джерело: складено автором

Слабкими сторонами є: недовідання фінансування і безсистемність державної підтримки, низька інтенсивність реформ і змін в країні, відтік кваліфікованих бібліотечних працівників за кордон через війну. Ці позиції можуть значно поліпшитись після припинення бойових дій.

Результати наведеного SWOT-аналізу (табл. 2.1) вказують, по яких основних стратегічних позиціях повинні модернізувати свою роботу університетські бібліотеки України, щоб здійснити технологічне зростання для максимальної зручності відвідування користувачів та для покращення роботи бібліотечного персоналу. Це стосується поліпшення рівня суміжної інфраструктури для тривалого відвідування користувачами бібліотеки та створення належних умов для відвідувачів із обмеженими фізичними можливостями. Особливу увагу варто звернути на слабку позицію, якою є адміністративно-командна система управління українськими університетськими бібліотеками. Управління має бути засноване на лідерстві й особистій мотивації з гнучкою системою оплати праці за рахунок якихось додаткових резервів чи ресурсів, що призведе до підвищення продуктивності роботи бібліотечного персоналу та дозволить набирати енергійний і компетентний персонал для наукової бібліотеки. Для бібліотечного персоналу повинно бути безперервне підвищення кваліфікації. Варто для цього залучати закордонні грантові проекти, міжнародні благодійні фонди або державні програми. Це сприятиме вдосконаленню навичок персоналу, дасть можливість отримувати інформацію про новітні технології та досягнення у бібліотечній галузі.

Важливою позицією покращення інформаційної роботи вітчизняних університетських бібліотек є розвиток можливостей для отримання законного фінансового прибутку від наявних бібліотечних послуг, використання бібліотечних залів та інших приміщень, потенціалу персоналу.

Таблиця 2.2.

Порівняльний аналіз стану розвитку європейських та українських
університетських бібліотек

№	Аспект	Європейські університетські бібліотеки	Українські університетські бібліотеки
1.	Фінансування	Значна фінансова стабільність дає можливість швидкого оновлення бібліотечних фондів і технічної бази.	Присутня недостатність фінансування, що приводить до затримки розвитку та модернізації.
2.	Багатофункціональність	Високий рівень (центри, хаби). Часто є соціальними та культурними центрами, де проводяться заходи, зустрічі, та є зони для спільної роботи.	Розвивається, але часто в обмеженому форматі
3.	Інфраструктура	Мають сучасні, комфортні приміщення, обладнані за останніми стандартами.	Застаріла. Більшість потребує модернізації та відновлення.
4.	Цифровізація	Високий рівень інтеграції цифрових ресурсів в освітній процес з активним використанням баз даних та онлайн-каталогів. Створення коворкінг-просторів та просвітницьких програм.	Динамічно впроваджується, однак обмежена через фінансові та технічні причини. Незважаючи на складнощі, наполегливо застосовуються цифрові технології, створюються власні онлайн-архіви та використовуються електронні ресурси.
5.	Розвиток інновацій	Виконують обов'язки модераторів і просторів для навчання та розвитку впродовж життя, інформаційних та соціальних центрів, з урахуванням різнобічних потреб користувачів.	Більшість бібліотек впроваджують інноваційні підходи, стають доступнішими, пропонуючи сучасні послуги, попри те, що це не є поширеною практикою.
6.	Наслідки війни	Мінімальні.	Значні фізичні руйнування та пошкодження, що потребують реконструкції.

Джерело: складено автором

Порівняльний аналіз (табл. 2.2) свідчить про те, що університетські бібліотеки країн Європи більше концентруються на інноваційних послугах, таких як цифровізація, створення коворкінг-просторів та реалізації просвітницьких програм. Українські бібліотеки ЗВО наразі представляють собою центри знань і духовного розвитку та адаптуються до викликів воєнного стану, трансформуючись у пункти гуманітарної допомоги та психологічної підтримки. Українські бібліотеки закладів вищої освіти як документні, науково-інформаційні та соціокомунікаційні центри володіють значним інформаційним потенціалом і висококваліфікованими кадрами [12].

Узагальнюючи викладене, можна стверджувати, що виклики, з якими стикаються бібліотеки європейських університетів, потребують стратегічного переосмислення ролі книгозбірень у системі вищої освіти. Університетська спільнота відіграє важливу роль у формуванні ресурсної бази бібліотеки. Водночас сама бібліотека активно сприяє підвищенню інформаційної компетентності її відвідувачів. Ці виклики постають також і перед вітчизняними бібліотеками закладів вищої освіти.

Порівняльний аналіз аспектів стану розвитку європейських і українських університетських бібліотек показав:

1. В контексті фінансування розвиток сучасних бібліотек закладів вищої освіти України потребує суттєвої державної дотації для збереження та оновлення бібліотечних фондів, перепідготовки бібліотекарів, покращення матеріальної бази, що посприє входженню українських бібліотек до міжнародного інформаційного простору.

2. В плані багатофункціональності бібліотеки закладів вищої освіти України мають представляти собою відкритий науково-інформаційний та соціально-комунікаційний комплекс, провідний інформаційний ресурс, який бере участь у прогресивних процесах університету та сприяє підтримці якості навчання й викладацької діяльності.

3. Інфраструктура бібліотек містить фізичний простір, інформаційні технології, фонди та персонал. Якщо наповненість перших трьох складників

потребує матеріальних вкладень, то підбір кваліфікованого бібліотечного персоналу повністю залежить від очільників університетських бібліотек. Адже саме співробітники бібліотек можуть запропонувати відвідувачам працювати в комфортному коворкінговому просторі з наданням якісних послуг. Саме люди та колекції, які наповнюють бібліотеки, формують впізнаваний імідж власних установ, їх рівень та унікальність.

4. В аспекті цифровізації України варто було б долучитися до створення Єдиного європейського інформаційного простору та формування європейської цифрової бібліотеки. Це сприяло б побудові цифрового суспільства в нашій державі відповідно до євростандартів. Модернізація бібліотечної системи закладів вищої освіти України на основі принципів цифровізації є ключем до її успішної адаптації до сучасних викликів. Основою цього процесу має стати стратегія розвитку, що передбачає забезпечення безперешкодного доступу користувачів до якісної, повної та зручно представленої інформаційної бази.

5. Без інноваційних змін не буде бурхливого розвитку і того підйому, якого зараз так потребує наша країна та її інституції, тому необхідно активно і постійно впроваджувати нестандартні ідеї та рішення сучасних керівників бібліотек ЗВО.

6. Подолання наслідків війни для бібліотек ЗВО України потребує системного підходу, що полягає у відбудові та реконструкції пошкоджених приміщень, формуванні фондів, розвитку нових послуг та залученні волонтерської підтримки.

Проведений аналіз дав змогу порівняти досвід розвитку університетських бібліотек України та Європи. Європейський досвід у цьому контексті є більш успішним. Вітчизняні бібліотеки сьогодні вимушені функціонувати в умовах воєнного стану, що відбивається на їх діяльності.

Висновки до розділу 2

1) Вітчизняні бібліотеки ЗВО активно трансформуються у контексті розвитку інформаційного суспільства. Вони не лише забезпечують доступ до

зовнішніх інформаційних ресурсів, зокрема через Інтернет, а й активно створюють власні електронні бази даних, колекції оцифрованих документів, веб-сайти та портали. Введення воєнного стану в Україні спричинило гостру потребу реалізації електронної бібліотеки. Сучасний рівень інформатизації бібліотек ЗВО зумовлює потребу вивчення напрямів створення та розміщення на їхніх вебсайтах електронних інформаційних ресурсів, які зберігаються в електронних бібліотеках, електронних колекціях та інституційних репозитаріях, тому що вони є фундаментальною базою для віддаленого сервісного обслуговування читачів.

2) На даний момент більшість університетських бібліотек Європи зазнають змін у напрямі надання користувачам відкритого доступу до джерел. Завдяки цифровізації провадиться суцільна перебудова моделі бібліотечної роботи, відбувається видозміна всіх процесів і перехід до застосування нових інструментів (гаджетів), розширення бібліотечних послуг і сервісів. Провідні дослідницькі університети мають у своїй структурі потужні наукові бібліотеки. Проте, щоб залишатися інформаційним центром освітнього, наукового та суспільного життя університету, бібліотека має постійно розвиватися та оновлюватися разом із закладом.

3) Результати порівняльного аналізу діяльності українських та зарубіжних університетських бібліотек засвідчили, що європейські університетські бібліотеки значно випереджають українські, пропонуючи більш широкий спектр цифрових послуг в умовах формування коворкінг-просторів та впровадження просвітницьких проєктів. Вітчизняні бібліотеки як осередки інформаційної діяльності вводять нові цифрові послуги, орієнтовані на забезпечення зручного формату доступу читачів до інформації в умовах збройної агресії.

РОЗДІЛ 3.

ВИВЧЕННЯ ПРАКТИКИ РОБОТИ БІБЛІОТЕК ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ІНФОРМАЦІЙНИХ ЦЕНТРІВ (НА ПРИКЛАДІ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ «КИЄВО- МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»)

3.1. Наукова бібліотека НаУКМА: задачі, напрями функціонування, структурна організація

Наукова бібліотека Національного університету «Києво-Могилянська академія» (НаУКМА) – це академічний ресурсний центр, який поєднує традиційні бібліотечно-інформаційні функції з основними компонентами університетських технологічних сервісів. Вона є не лише місцем зберігання книг, а справжнім інтелектуальним осередком університету, інтегрованим у глобальний інформаційний простір і забезпечує швидкий та зручний доступ до світових знань. Бібліотека займає центральне місце в освітньому й дослідницькому процесах університету. Наукова бібліотека НаУКМА гармонійно єднає сучасні та традиційні інформаційні ресурси [40].

Візія бібліотеки – бути провідним, динамічним і новаторським осередком університету, який сприяє спільному створенню знань через упровадження сучасних сервісів і ресурсів з метою навчання, викладання та наукової роботи.

Основні завдання бібліотеки полягають у створенні, розвитку, організації та збереженні власних і світових наукових та освітніх ресурсів, а також першоджерел результатів досліджень, що відповідають науковим і навчальним напрямам функціонування університету. Вона забезпечує інформаційні потреби студентів, викладачів і співробітників, дотримуючись принципів доступності, оперативності, повноти та комфортності користування. Крім того, бібліотека активно долучається до академічного й дослідницького життя університету, надаючи сервіси з оформлення, представлення та оцінювання результатів наукової діяльності [68].

Діяльність Наукової бібліотеки НаУКМА орієнтована на підтримку пріоритетних напрямів:

1) **Освіта.** Бібліотека активно й всебічно забезпечує навчальний і науково-дослідний процеси університету, пропонуючи користувачам книжкові видання, журнальну продукцію, бази даних та інші різновиди інформаційних ресурсів. Вона надає як загальні, так і спеціалізовані простори задля навчання та доступу до інформації, проводить індивідуальні, групові та онлайн-консультації, а також навчає зацікавлених користувачів засадам інформаційної грамотності.

Підтримка освітнього напрямку включає:

- допомогу студентам і викладачам усіх факультетів у використанні як традиційних, так і цифрових інформаційних ресурсів у навчальному процесі;
- створення фізичного та віртуального простору в бібліотеці, який стимулює творчість, відкриття, інновації та співпрацю;
- розширення бібліотечних сервісів для підтримки процесів навчання та викладання за межами університетських аудиторій.

2) **Наука.** Бібліотека є активним учасником дослідницького процесу: від етапу планування – до представлення результатів. Вона забезпечує дослідників необхідною інформаційною базою, сприяє доступу до наукових публікацій і ресурсів, а також підтримує придбання видань, у яких представлено результати університетських досліджень. Крім того, бібліотека надає консультації на всіх етапах наукової роботи.

Підтримка наукового напрямку передбачає:

- розвиток потужних бібліотечних колекцій та впровадження нових механізмів відкритого доступу для всієї наукової спільноти університету;
- забезпечення дослідників простором, сучасними інструментами та надання інформаційної допомоги для ефективного проведення досліджень і керування їх результатами;

- сприяння збереженню, поширенню та оцінюванню наукового впливу результатів досліджень [68].

Наукова Бібліотека Національного університету «Києво-Могилянська академія» складається з декількох повноцінних підрозділів, у яких здійснюється обслуговування користувачів:

1. У бакалаврській бібліотеці Тетяни та Омеляна Антоновичів, яка розташована в староакадемічному (Мазепиному) корпусі, можна замовити навчальну і наукову літературу (колекція налічує понад 800 тисяч томів) за абонементом в читальних залах. Відкрито вільний доступ до мережі Інтернет, електронних і книжкових ресурсів з різних галузей знань. У Бакалаврській бібліотеці є загальна читальна зала, спеціалізована зала із суспільних наук, інтернет-зала, довідкова служба, study room.

2. У четвертому корпусі знаходиться Американська бібліотека імені Віктора Китастого. Це публічна бібліотека та інформаційний центр, що поєднує читацьку залу, Media-room, New York-room. В цій бібліотеці представлена широка колекція художніх творів англійською мовою і містяться документи з історії, культури і науки США. Бібліотека має колекцію освітньої літератури, що налічує понад 2 тис. примірників, для опанування англійської мови.

3. Розміщена в головному (першому) корпусі, Філологічна бібліотека, надає доступ до найпопулярніших підручників із мовознавства та літературознавства, приватних колекцій художньої літератури. Філологічна бібліотека надає послуги здобувачам і викладачам у пошуку літератури мовознавчого спрямування (більш 200 тис. томів).

4. У КМЦ (Культурно-мистецький центр Галереї ім. О. Замостян, 4 корпус) розміщена бібліотека рідкісних та цінних видань (15 тисяч примірників), де є фонд персональних колекцій понад 90 тисяч томів (міститься у персональних колекціях).

5. В другому академічному містечку (6 корпус) знаходиться бібліотека центру польських і європейських студій, в якій налічується понад 7 тисяч томів літератури польською мовою з історії, культури, науки та політики Польщі.

6. Меморіальна бібліотека Джеймса Мейса – архів-музей політолога-науковця Дж. Мейса, дослідницька спадщина якого систематизована у 1095 архівних справ, серед яких міститься більше 4 тисяч документів.

7. Меморіальна бібліотека Омеляна Пріцака – бібліотека-музей-архів сходознавця-історика О. Пріцака, до складу якого входять рукописні книги, стародруки, довідково-енциклопедичні видання, наукові монографії, збірники, конволюти, науково-періодичні та пресові видання. Фонд представлений матеріалами на всіх основних європейських мовах і понад двадцятьма східними мовами, охоплюючи широкий хронологічний період – від XVI до XXI ст. [40].

У структуру Наукової бібліотеки входять наступні загальнобібліотечні відділи:

1) Відділ комплектування документів – здійснює формування фондів бібліотеки, включно з комплектуванням, каталогізацією, предметизацією друкованих і електронних ресурсів. До його функцій належать також наукова обробка документів, ведення обліку, списання, а також організація книгообміну.

2) Інформаційно-бібліографічний відділ – забезпечує формування та регулювання повнотекстових та бібліографічних ресурсів: спеціалізовані бази даних «Видання та публікації НаУКМА», «Праці викладачів НаУКМА» та біобібліографічні покажчики серії «Вчені НаУКМА». Здійснює довідково-бібліографічне обслуговування.

3) Відділ зберігання бібліотечно-інформаційних ресурсів відповідає за організацію книгосховищ, забезпечення належного збереження фонду, проведення переобліку та контроль фізичного стану документів.

4) Відділ рідкісних книг і рукописів займається організацією, збереженням і популяризацією фондів рідкісних та цінних видань, колекцій і наукового архіву бібліотеки.

5) Відділ інформаційних технологій та комп'ютерного забезпечення надає технічну підтримку комп'ютерного обладнання, серверів, мережевої інфраструктури, баз даних і бібліотечних інформаційних систем.

Активне використання АБІС (ALEPH 500 - ExLibris, Ізраїль) забезпечує високу ефективність бібліотеки в умовах цифрової трансформації. Всі бібліотечні процеси повністю автоматизовано, що дає можливість якісного обслуговування, зручного доступу до ресурсів та оперативної обробки документів. Застосовується програмне забезпечення з відкритим кодом: OMEKA, DSpace, Wordpress.

6) Відділ обслуговування науковою літературою – організовує доступ користувачів до електронних ресурсів, проводить навчальні програми та тренінги для дослідників і викладачів з питань пошуку інформації, роботи з е-ресурсами, наукометрії та бібліометрії. Відділ також підтримує реалізацію проєктів «Цифрова колекція НаУКМА», Віртуальний музей НаУКМА, інституційний репозитарій eKMAIR, сервіс «Матеріали до курсів», займається наповненням вебсайту бібліотеки та її представленням у соціальних мережах.

7) Відділ обслуговування навчальною літературою – здійснює обслуговування користувачів друкованими навчальними виданнями та забезпечує відповідні бібліотечні сервіси для підтримки освітнього процесу [64].

Інфраструктура обслуговування.

Користувачі мають змогу працювати у 17 читальних залах (687 робочих місць та 89 комп'ютерних робочих станцій) у різних підрозділах Наукової Бібліотеки НаУКМА. Зібрання бібліотеки налічує 72 колекції книжкових зібрань відомих науковців світу. Надаються послуги електронного замовлення літератури та електронної доставки документів, оцифрування, організації навчальних ресурсів. З метою покращення обслуговування є електронний каталог, доступний онлайн 24 години на добу [40]. Електронний каталог (ВЕБ-ОПАК) забезпечує постійний доступ до бібліотечних ресурсів, разом з електронними та друкованими виданнями. Користувачам надано доступ до таких сервісів, як електронного типу формуляр, персональна е-полиця, підбір навчальних матеріалів до дисциплін.

Інституційний репозитарій eKMAIR – електронний архів, який гарантує тривалий і надійний доступ до результатів освітньо-наукової роботи здобувачів НаУКМА [68].

Відвідувачами бібліотеки є не тільки здобувачі, викладачі та співробітники університету, а також користувачі з інших закладів вищої освіти та наукових установ. Відвідування бібліотеки фіксується за допомогою спеціалізованих електронних пристроїв-лічильників, улаштованих при вході до Бакалаврської та Американської бібліотек. Лічильники реєструють кожен вхід користувача. Паралельно облік ведеться через інтегровану бібліотечну систему ALEPH 500, у якій кожен користувач зараховується лише один раз на день, незалежно від кількості його фактичних відвідувань. В інших підрозділах бібліотеки облік відвідувань здійснюється у ручному режимі. Впродовж 2024 року Наукову бібліотеку НаУКМА відвідало 112 777 користувачів, у середньому за день – 309 [25].

Відвідування сайтів бібліотеки відстежується за допомогою сервісу Google Analytics, який надає статистику про кількість користувачів і відвідувань сторінок. Облік використання електронних ресурсів проводиться через адміністративні утиліти, доступ до яких надають провайдери відповідних баз даних, а також через систему управління електронними ресурсами. Електронними сервісами бібліотеки у віддалений спосіб скористалось – 2276 182 користувачів, у середньому за день – 6236.

Інформаційно-бібліографічний відділ Наукової бібліотеки відіграє ключову роль у забезпеченні користувачів достовірними та якісними інформаційними ресурсами, а також у підтримці їх під час пошуку, опрацювання та використання наукової інформації.

Основні функції відділу включають:

- 1) формування бібліографічних баз даних;
- 2) підготовку інформаційних оглядів, бібліографічних покажчиків і наукових довідок з різних галузей знань;

- 3) консультування користувачів щодо ефективного пошуку інформації та навігації бібліографічними ресурсами;
- 4) проведення навчань з використання бібліотечних та інформаційних систем;
- 5) організацію тематичних виставок і презентацій нових видань.

Працівники відділу здійснюють також актуалізацію бібліографічних записів в електронному каталозі, моніторинг нових надходжень, що забезпечує постійне оновлення й відповідність бібліотечного фонду сучасним науковим потребам [64].

Наукова бібліотека НаУКМА постійно організовує лекції і семінари для науковців, онлайн-розмовні клуби спільно зі структурними підрозділами університету. Ці заходи спрямовані на активне залучення дослідників до роботи з бібліотечними ресурсами, розвиток культури читання та комунікації в онлайн-просторі бібліотеки. Особлива увага приділяється популяризації Наукової бібліотеки НаУКМА як сучасного інформаційного центру, що є невід'ємною складовою одного з провідних університетів України.

3.2. Аналіз ефективності бібліотечно-інформаційних послуг Наукової бібліотеки НаУКМА

Головним завданням сучасних бібліотек є надання якісних послуг відвідувачам. У національному стандарті ДСТУ ISO 11620:2016 «Показники функціонування бібліотек» подано перелік індикаторів ефективності, які оцінюють бібліотечні послуги та надають характеристику їх методик [22]. Показники ефективності надання бібліотеками бібліотечно-інформаційних послуг визначаються індикаторами. Наведемо найбільш поширені.

Індикатор «Наявність необхідних видань» встановлює доступність видань користувачам за запитом. Наступний показник – «Відсоток власних академічних публікацій установи в інституційному репозиторії» – використовується для оцінки доступності наукових публікацій через

інституційний репозиторій. Індикатор під назвою «Швидкість надання довідок» вводять для оцінки оперативного надання відповідей на запитання користувачів. Маркер «Кількість відвідувань бібліотеки» вживається для оцінювання успішності роботи бібліотеки в привабленні відвідувачів до своїх послуг. Показник «Кількість відвідувань користувачами навчальних занять» застосовується для оцінки успішності бібліотеки в залученні абонентів до проведення бібліотекою навчальних занять. Нарешті останній індикатор «Задоволеність користувачів» використовується з метою оцінювання міри задоволеності користувачів бібліотечними послугами [7].

У різних сферах діяльності для вимірювання ефективності роботи використовують ключові показники ефективності (Key Performance Indicators, KPI). KPI – це кількісно вимірюваний індикатор фактичних результатів [14]. У роботі бібліотек найголовнішим KPI є показник опитування задоволеності користувачів – вибіркове опитування з метою визначення оцінки ефективності та якості роботи бібліотеки і вдосконалення процесу обслуговування.

Опитування може здійснюватися один-на-один, з залученням роздаткових матеріалів, мобільним пристроєм, електронною поштою, через комунікаційну платформу Viber або інші месенджери. Анкета має містити питання про:

- 1) стать;
- 2) вік;
- 3) рівень освіти;
- 4) статус користувача;
- 5) частоту використання ресурсів і послуг, які надає бібліотека.

Завдяки опитуванням бібліотеки мають змогу з'ясувати у користувачів про користь, які вони отримують від бібліотечних сервісів, їх ставлення до діяльності бібліотеки в цілому. Здебільшого запитання направлені наявним користувачам. Найкращим способом є проведення письмових опитувань, які відносно стандартизовані та дають результати, що підлягають кількісному оцінюванню [7].

Опитування за допомогою анкети проводилось в анонімній формі з дотриманням етичних принципів. Участь у анкетуванні була добровільною із забезпеченням високого рівня конфіденційності. Отримані результати представлені в узагальненому вигляді.

Забезпечення належного рівня конфіденційності дозволило відкрито та чесно відповідати на поставлені запитання. Представлена в Додатку А анкета, що розроблена автором, налічує 16 запитань з запропонованими декількома варіантами відповідей.

На початку опитування респондентам пояснено мету анкетування, що було необхідно для з'ясування, наскільки корисною є робота сервісів бібліотеки саме цього закладу вищої освіти для:

- навчання здобувачів за певною спеціальністю;
- реалізації наукових досліджень;
- отримання подальшої безперервної професійної освіти;
- покращення навчання, викладання та особистого життя студентів і викладачів.

Чотири перших запитання стосувались загальних даних (стать, вікова група, рівень закінченої освіти, статус).

Наступні питання дозволили з'ясувати ступінь задоволеності користувачів фондами і сервісами обслуговування, умовами перебування в бібліотеці. Також користувачі надали відповіді про корисні навички і позитивні результати, які вони отримали від відвідування бібліотеки ЗВО та використання її сервісів.

Останнім надважливим запитанням стало визначення ролі бібліотеки як ресурсного центру.

Загалом в анкетуванні взяли участь 84 користувачі Наукової бібліотеки НаУКМА м. Києва.

Характеристика групи респондентів. Вибірка налічувала 67% представниць жіночої статі і 33 % чоловіків.

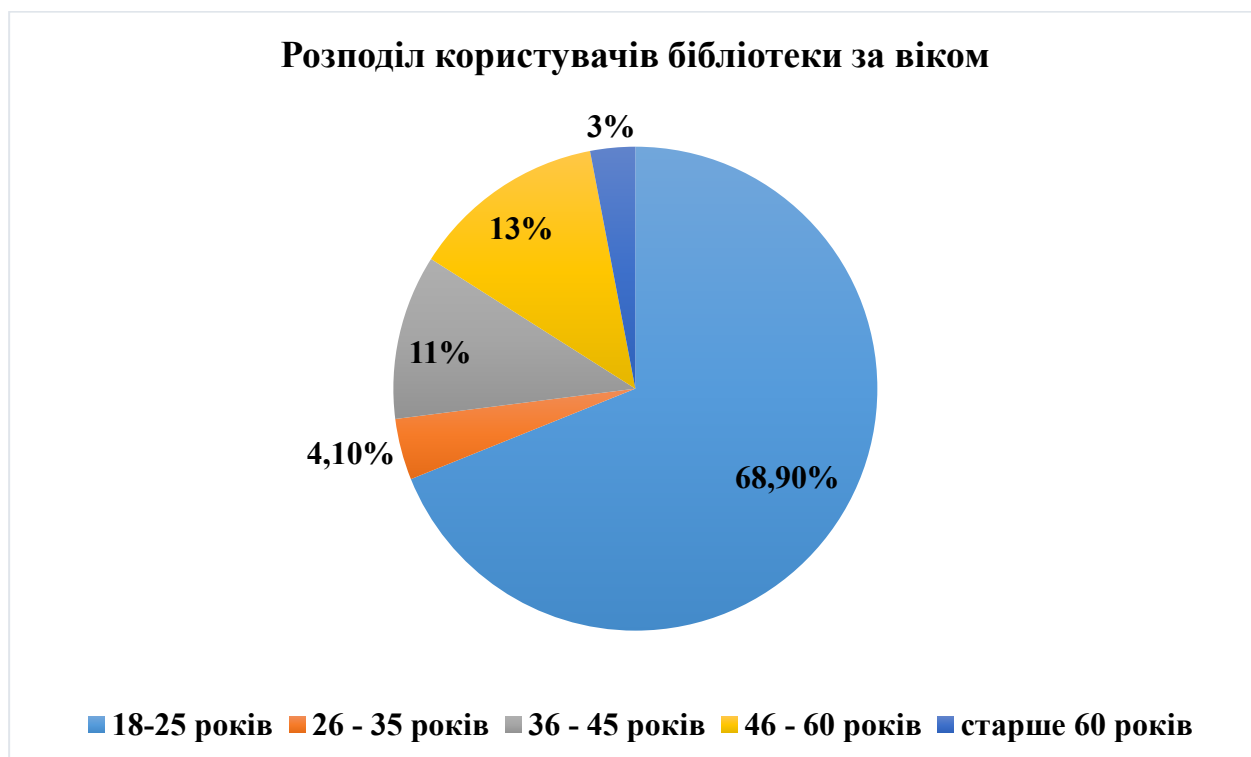

Рис. 3.1. Кількість респондентів за віковими групами

Джерело: складено автором

Щодо вікової групи респондентів, представленої на малюнку 3.1, то найбільше опитаних (68,9%) – віком 18–25 років, наступна за чисельністю група (13%) – користувачі віком 46–60 років, 11% – користувачі віком 36–45 років, 4,1% – вікова група 26–35 років, найменша група – віком старше 60 років (3%). Користувачі помірковано та обгрунтовано віднесли до запитань анкети.

Аналіз складу респондентів за рівнем закінченої освіти показав, що найбільший відсоток припадає на здобувачів бакалаврського рівня – 41,5%, магістерського рівня – 22,5%. Вищу освіту мають 12,6% опитаних, кандидатів наук – 9,7%, докторів наук – 10,3%. Повну загальну середню освіту мають лише 3,4% респондентів, тобто це працівники допоміжного технічного персоналу, які періодично користуються послугами бібліотеки. За статусом 73,1% – студентів, 21% – науково-педагогічний персонал, 3,8% – аспіранти, 2,1% – працівники допоміжного персоналу.

Вибірка з 84 осіб представлена всіма категоріями громадян за статтю, віковим складом, освітнім рівнем і статусом, що дозволяє стверджувати про репрезентативність проведеного дослідження.

На 5 і 8 запитання про офлайн відвідування бібліотеки та використання онлайн-сервісів відповіді розподілились кардинально протилежно. Наживо бібліотеку відвідують 54% – менше одного разу на місяць, 37% декілька разів на місяць, 9% – декілька разів на тиждень, 0% – кожного дня. Використання онлайн 28% – кожного дня, 45% – декілька разів на тиждень, 24% декілька разів на місяць, 3% – менше одного разу на місяць. Відповідей: «Це моє перше відвідування», – не було взагалі.

Рис. 3.2. Показники зайнятості користувачів бібліотеки під час її відвідування

Джерело: складено автором

На Рис. 3.2. показано аналіз відповідей користувачів на шосте запитання анкети: «Відвідуючи бібліотеку, чим ви зазвичай займаєтесь?». Найбільше відповідей було про використання бібліотечного Wi-Fi (33,5%, тобто 28

опитаних осіб) і бібліотечного комп'ютера або інших пристроїв (32% – 27 осіб), 15,5% – 13 респондентів причиною відвідування назвали отримання документів із фондів бібліотеки, 9,5% (8 людей) користуються бібліотечною зоною відпочинку для спілкування з одногрупниками або друзями, перегляду фільмів, 7,1% д – шестеро осіб беруть участь у творчих вечорах, семінарах, кінопоказах, лекціях, 2,4% д – двоє з опитаних відвідує навчальні програми.

Аналізуючи відповіді на сьоме питання анкети: «Що заважає відвідувати бібліотеку?», найбільше (67 осіб) вказали про недостатність місць (79,5% опитаних), четверо респондентів (5%) причиною невідвідування книгозбірні назвали зайнятість бібліотекарів, 8 осіб (9,5%) відмітили про гамірність під час останнього перебування в бібліотеці і п'ятеро (6%) не мають часу на відвідування. Стосовно незручного графіку годин не було жодної відповіді, що є позитивною ознакою в роботі бібліотек.

«Які бібліотечні послуги ви використовуєте онлайн?» – наступне питання анкети, яке дозволило виявити, що найкращим для користувачів є доступ до електронних ресурсів (24 опитаних – 28,5%) і використання електронного каталогу (26 осіб – 31%), отримання інформаційної підтримки та віртуального обслуговування (22 особи – 26,2%), одержання цифрових копій документів (12 респондентів – 14,3%).

Під час з'ясування відповідей на запитання: «Які проблеми при використанні онлайн-сервісів бібліотеки?» виявилось, що проблем не так і багато. Семеро респондентів (8,3%) зауважили про не зовсім зручний інтерфейс і 2 користувачі (2,4%) зазначили про обмежений доступ до певних ресурсів. Про проблеми висловились близько 10% опитаних.

Наступне питання: «Чому ви не Ви не використовуєте бібліотечні онлайн-сервіси?» дозволило виявити, що всі респонденти користуються і їх задовольняють послуги, які надаються в бібліотеці. Це говорить про те, що бібліотека для них є одним з основних джерел інформації, центром самоосвіти.

Відповіді на дванадцяте запитання анкети: «Як ви отримуєте необхідну вам інформацію в іншому місці?» розподілились наступним чином: 75% осіб

отримують інформацію через інтернет, 18% через доступні сервіси інших бібліотек та 7% від викладачів.

Досліджуючи відповіді на питання: «Якщо бібліотечні інформаційні послуги тимчасово припинені, чи змогли б ви необхідну інформацію отримати в іншому місці?», стало зрозуміло, що користувачі (57%) знайдуть необхідну їм інформацію в іншому місці, проте це займе більше часу та зусиль і (43%) відповіли, що знайдуть інформацію, але не повністю.

Рис. 3.3. Показники формування корисних навичок у користувачів бібліотеки

Джерело: складено автором

На *Рис. 3,3.* представлені відповіді на запитання анкети: «Які корисні навички сформувались за допомогою бібліотеки?». У 11 респондентів (13%) сформувались навички пошуку інформації, 18 осіб (21,5%) зазначили розвиток у них інформаційної культури, 7 користувачів (8%) зауважили про формування навичок роботи з офісною технікою, 18 людей (21,5%) вказали на допомогу в організації та проведенні навчальних і наукових заходів, у 5 людей (6%) утворилась цифрова грамотність та 25 користувачів (30%) наголосили про покращення комунікативних навичок.

П'ятнадцяте питання: «Які позитивні результати Ви отримали від відвідування бібліотеки ЗВО та використання її сервісів?» розподілило відповіді респондентів наступним чином: 2 користувачі (2%) відмітили про підвищення рівня впевненості в собі, 4 осіб (5%) повідомили про покращення словникового запасу та розвиток інтелектуальних здібностей, 6 респондентів (7%) вказали про натхнення для нових ідей і проєктів, 9 людей (11%) зазначили про формування світогляду та критичного мислення, 31 користувач (37%) засвідчив задоволення інформаційних проблем і 32 опитаних (38%) заявили про покращення і розширення знань.

На останнє питання: «Як би ви охарактеризували бібліотеку вашого ЗВО?» 42 % опитаних відповіли, що бібліотека є сучасно обладнаним технічно-інформаційним центром, 36% – навчально-освітнім центром, 18% користувачів використовують бібліотеку як комфортне середовище для комунікації і розвитку студентів і викладачів, 4% вказали, що для них бібліотека є місцем спілкування з однодумцями.

Отже, анкетне опитування показало, що бібліотека закладу вищої освіти – навчально-інформаційний та культурно-освітній центр, який виконує свою головну місію – забезпечення інформаційної підтримки навчального процесу та наукової діяльності університету[5].

3.3. Перспективна модель бібліотеки ЗВО як інформаційного центру сучасності

На сьогодні бібліотеки стають набагато більшим за звичайну книгозбірню. Сучасні бібліотеки закладів вищої освіти змінюють напрямки своєї діяльності та перетворюються на інформаційні центри. Якою ж має бути сучасна бібліотека, що виконує функції інформаційного центру? Наведемо перелік необхідних позицій для створення перспективної моделі бібліотеки закладу вищої освіти.

1. Задоволення інформаційних потреб різних категорій користувачів.

Має бути великий фонд друкованих видань і власних електронних інформаційних ресурсів: бази даних, колекції оцифрованих документів, веб-сайт та веб-портал. Бібліотека створює на сайті навчального закладу власний вебсайт, де розміщується необхідна і актуальна інформація про правила користування і режим роботи, календар з анонсами подій про тематичні заходи, книжкові виставки. Має міститись інформація про фонди, каталоги та опис наявних послуг. Сайт повинен вирізнятись простотою та зручністю у використанні (можливість замовити книгу або зробити електронний запит) та відкритістю для викладачів, студентів, аспірантів та співробітників цього закладу вищої освіти). Оформлення сайту у світлій кольоровій гамі позитивно впливає на візуальне сприйняття інформації користувачами [26].

Легкість у знаходженні на головній сторінці сайту необхідних посилань у значній мірі пришвидшують пошук лекцій, періодичних видань, монографій, які розташовані в депозитарії. Електронний каталог повинен бути чітко класифікований за розділами, що дасть можливість пошуку за видом необхідного документа. На сайті повинна міститись інформація про власну видавничу діяльність бібліотеки або університету. Доступ до періодичних видань подається у вигляді списку з посиланням на офіційну сторінку та відомостями про видання [26]. Професійно організований цифровий простір бібліотеки значно полегшує пошук інформації та оптимізує роботу користувача. Для ефективності роботи бібліотека повинна змінюватись і знаходити гнучкі рішення і спроможності для задоволення бажань і потреб своїх відвідувачів.

2. Надання вільного доступу до інформації.

Діяльність сучасної бібліотеки повинна бути спрямована на забезпечення вільного та необмеженого доступу до інформації незалежно від місцезнаходження користувача. Зараз практично кожна бібліотека має доступ до інтернету, що значно спрощує процес пошуку потрібної інформації. Для абонентів бібліотеки у вільному доступі має бути представлено чимало необхідної і корисної інформації, такої як наприклад «сервіси та послуги», де

можна дослідити онлайн-сервіси бібліотеки або інші допоміжні послуги. В цілому пошук необхідної інформації не повинен у користувачів викликати напруження. Для цього бібліотеці варто активно використовувати засоби цифровізації бібліотечних ресурсів, впроваджувати інноваційні бібліотечні сервіси, мати велику добірку електронних видань, актуалізувати дистанційне обслуговування.

3. Створення безпечного і відкритого простору та залучення студентської молоді.

Сучасна бібліотека – це не тільки архів інформації, а універсальний відкритий простір з сукупним поєднанням високоякісного літературного фонду, центр для зустрічей та комунікацій [39]. Сутність роботи бібліотек полягає у створенні безпечного простору для читання, навчання та спілкування. Саме тому бібліотеки мають перетворюватися у інформаційно-рекреаційні центри для відвідувачів. Гарним рішенням буде облаштування конференц-зали індивідуальними робочими місцями з персональними комп'ютерами та безкоштовним Wi-Fi для забезпечення зручних умов праці. Привабливістю в роботі бібліотеки буде створення ігрових залів, просторів для творчості з 3D-принтерами, студіями звуко/відеозапису, платформами для вивчення іноземних мов та виділення окремої зони для літературної кав'ярні.

4. Постійне оновлення інформації.

Будь-який дослідник звертається в бібліотеку для пошуку і отримання потрібної інформації, бо без цього неможливе проведення жодного наукового дослідження. Однак всяка інформація має властивість швидко «застарівати», тому необхідно її постійно оновлювати.

5. Зміна традицій класифікації пошуку і споживання інформації.

Тут постає актуальним питання відповідальності бібліотеки за знаходження і опрацювання інформації в Інтернеті, оскільки значно розширились можливості використання штучного інтелекту. За допомогою ШІ можна розробити концепцію розвитку бібліотеки або скласти резюме, однак за правдивість інформації кінцевого продукту відповідатиме бібліотекар [35].

6. Комунікація з користувачами.

Бібліотека має оновлювати інформацію на сайті для постійного інформування користувачів, використовувати чат-бот для зворотного зв'язку. Проводити різноманітні конференції, вебінари, виставки та екскурсії. Сучасна бібліотека повинна стати надійним інформаційним центром, в якому можна оперативно одержати актуальну і необхідну інформацію та значний перелік різних бібліотечних послуг. Для важливості збереження і зміцнення довіри між користувачами й бібліотекарями необхідне перенесення комунікації в цифровий простір і використання широкого набору інструментів взаємодії та новітніх технологій [9].

7. Представлення в соціальних мережах.

Для активного інформування про діяльність бібліотеки необхідно мати значну кількість сторінок на різних ресурсах соціальних мереж: «Фейсбук», «Ютуб», «Інстаграм» та в месенджерах «Viber» або «WhatsApp». В них повинні бути дописи про актуальні новини, нові надходження, про взаємодію зі студентами, відеоролики про виставки та вікторини. Фейсбук-сторінка має активно наповнюватись та містити різнобічну інформацію. Інстаграм-сторінка в певному обсязі може дублювати Фейсбук-сторінку, однак варто зробити акцент на візуальному контенті. На сторінці в Ютубі можна запропонувати відеоогляди книг, навчально-ознайомчі відео, цікаві проєкти, які започатковує бібліотека. Стиль подачі інформації має бути однаковим. За допомогою Viber і WhatsApp каналів, які активно використовуються суспільством через зручність та простоту, можна залучати нових користувачів. В цих месенджерах можливо подавати новини та анонси, а також коротко представляти тематичні дописи [26].

8. Створення електронних репозитаріїв.

На сьогодні надважливим для бібліотеки ЗВО є створення і підтримка електронних репозитаріїв – ресурсів, де зберігаються і підтримуються дані у вигляді файлів, доступних для подальшого поширення. Це необхідно для уніфікації доступу до інформації та задля підвищення статусу самої бібліотеки в

закладі вищої освіти. Користувачі повинні мати можливість отримати інформацію як в друкованому так і в електронному вигляді [43].

9. Використання нових форм роботи та започаткування нових проєктів.

Важливим напрямком в роботі бібліотеки має бути використання нових форм: презентацій, відео-конференцій, мультимедійних переглядів, відвідування віртуальних виставок і музеїв, медіа оглядів. Варто впроваджувати нові проєкти, на кшталт рубрики «Початківцю», де здобувачам, які щойно розпочали навчання, надається інформація про традиції університету, академічну доброчесність, особливості публікації досліджень.

10. Формування позитивного образу.

Бібліотека ЗВО повинна функціонувати в єдиному соціально-інформаційному просторі університету та сприяти підготовці здобувачів на вимогу сьогодення. Для формування привабливого образу необхідно розширювати бібліотечно-інформаційний сервіс та бібліографічні послуги.

Підбиваючи підсумки вищенаведеного, можна пропонувати таку перспективну модель для розвитку бібліотеки ЗВО як інформаційного центру сучасності.

Висновки до розділу 3

1) З'ясовано задачі, напрямки функціонування та структуру Наукової бібліотеки Національного університету «Києво-Могилянська академія». Детально описано та проаналізовано напрями роботи 7 базових підрозділів, з яких складається Наукова бібліотека НаУКМА. Висвітлено форми роботи загальнобібліотечних відділів та охарактеризовано інфраструктуру бібліотечного обслуговування. Розкрита суть головної функції інформаційно-бібліографічного відділу НаУКМА, що полягає у забезпеченні створення та регулювання повнотекстових та бібліографічних ресурсів.

2) Проведено аналіз визначення показників результативності бібліотечно-інформаційних послуг, що пропонує Наукова Бібліотека НаУКМА» за допомогою авторської анкети. Здійснене нами соціологічне опитування

засвідчило повну задоволеність читачів послугами бібліотеки. Користувачі визначили бібліотеку як сучасно-обладнаний технічно-інформаційний та навчально-освітній центр, який забезпечує інформаційну підтримку навчально-наукового процесу університету.

3) Запропоновано перспективну модель бібліотеки закладу вищої освіти як інформаційного осередку сучасності. Автором було розроблено перелік необхідних позицій для створення перспективної моделі бібліотеки на підставі аналізу відповідних критеріїв ефективності.

ВИСНОВКИ

Відповідно до поставлених у дослідженні завдань зроблено наступні висновки.

1) Встановлено, що стан розвитку бібліотек закладів вищої освіти України як сучасного інформаційного центру достатньо повно висвітлено в роботах вітчизняних учених (В. Барабаш, О. Воскобойнікової-Гузевої, Ю. Горбаня, В. Горового, О. Желай, С. Ржечицької, О. Шевченко тощо) та зарубіжних дослідників (К. Ігве, А. Суліман, Р. Корделл, Л. Вілкокс та ін.). Значна увага приділяється проблемам цифровізації бібліотечних установ (модернізації вебсайтів, інтеграції з мобільними додатками та соціальними мережами, впровадженню сучасних систем пошуку, застосуванню дистанційних інструментів обслуговування) та розгляду прикладних проєктів.

2) Показано трансформацію функцій сучасних бібліотек закладів вищої освіти, яка полягає у впровадженні ефективних підходів до інтеграції цифрових технологій у різних аспектах роботи вітчизняних університетських бібліотек, що перетворює її на комплексний сучасний медіацентр. Тобто, вузівська бібліотека сьогодні розширює свої функції від традиційного книгозберігання – до надання комплексної інформаційної, комунікативної, освітньої та науково-дослідної підтримки. Бібліотеки стають активними учасниками освітнього процесу, інтегруючи цифрові медіа та створюючи відкритий інформаційний простір для задоволення потреб студентів та науковців.

3) Встановлено роль бібліотек закладів вищої освіти у процесі задоволення інформаційних потреб молоді. Розроблена американськими вченими Нілом Хоувом та Уільямом Штраусом соціологічна «Теорія поколінь» дозволяє краще зрозуміти вимоги та захоплення молодих людей поколінь Y (міленіали) та Z (зумери), а також допомагає ефективно задовольнити їх потреби у інформаційно-бібліотечних послугах, сприяє створенню комфортних читацьких зон. Застосування цієї теорії в бібліотечній справі, та, зокрема, у практиці бібліотек ЗВО, дозволяє модернізувати послуги, враховуючи, що ці

покоління віддають перевагу цифровим технологіям, швидкому доступу до інформації та мультимедійному контенту.

4) Визначено сучасний стан процесу інформатизації бібліотек ЗВО та проаналізовано його складові елементи (електронна бібліотека, електронна колекція, електронний та інституційний репозитарій). У сучасних умовах бібліотеки поступово трансформуються в культурно-інформаційні центри нового типу, де глобальні процеси інформатизації реалізуються на кількох взаємопов'язаних рівнях – комп'ютеризації, автоматизації функціональних підсистем та впровадження системно-мережевих інформаційних технологій.

Охарактеризовано електронні ресурси бібліотек вітчизняних закладів вищої освіти, оцінено їх роль і значення. Сьогодні бібліотеки ЗВО виступають провідними комунікаційними структурами, що забезпечують користувачів інформаційними продуктами та послугами. Запровадження дистанційного обслуговування актуалізувало потребу вирішення комплексу завдань з формування системи цифрових сервісів та розвитку електронних ресурсів. Бібліотеки не лише забезпечують доступ до зовнішніх інформаційних ресурсів, зокрема через Інтернет, але й активно створюють власні електронні бази даних, колекції оцифрованих документів, веб-сайти та портали. Основні завдання у напрямі вдосконалення використання електронних ресурсів бібліотек вітчизняних ЗВО полягають у забезпеченні ефективного управління, формування та організації вільного доступу до них.

5) Досліджено тенденції цифрового розвитку сучасних університетських бібліотек Європи. Проведений аналіз продемонстрував успішний досвід розвитку університетських бібліотек різних країн (наприклад: Бібліотека Вільнюського університету (Литва), Наукова бібліотека Вроцлавського університету (Польща), Бібліотека університету Любляни (Словенія) тощо). Сучасні європейські університетські бібліотеки активно розвиваються, надаючи користувачам навігацію в інформаційному середовищі та допомогу в пошуку необхідних даних. Основними викликами для цих бібліотек в умовах інформаційного ринку є впровадження інноваційних

технологій та стратегічне планування діяльності з орієнтацією на довгостроковий розвиток.

6) Здійснено порівняльний аналіз досвіду роботи вітчизняних університетських бібліотек та європейських. Основними проблемами українських бібліотек є: слабе фінансування та застаріла матеріально-технічна база, питання кадрового забезпечення, невідповідність бібліотечних фондів сучасним потребам користувачів, відсутність цілісної структури управління. Університетські бібліотеки країн Європи більше концентруються на інноваційних послугах, таких як цифровізація, створення коворкінг-просторів та реалізація просвітницьких програм. На відміну від попередніх, вітчизняні університетські бібліотеки представляють собою центри знань та духовного розвитку та адаптуються до викликів воєнного стану, трансформуючись у пункти гуманітарної допомоги та психологічної підтримки.

7) Вивчено досвід роботи Наукової бібліотеки Національного університету «Києво-Могилянська академія» як академічного ресурсного осередку, що виконує як традиційні бібліотечно-інформаційні функції, так і задовольняє інформаційні потреби користувачів за допомогою сучасних університетських технологічних сервісів. Наукова бібліотека НаУКМА має складну структуру (включає 7 загальнобібліотечних відділів), провідне місце у якій, згідно з темою дослідження, посідає інформаційно-бібліографічний відділ.

8) Розроблено авторську анкету та проведено соціологічне опитування 84 читачів Наукової бібліотеки НаУКМА, на підставі чого здійснено аналіз показників ефективності бібліотечно-інформаційних послуг установи. Опитування підтвердило повну задоволеність послугами бібліотеки, доступних користувачам. Респонденти охарактеризували бібліотеку як сучасно обладнаний технічно-інформаційний та навчально-освітній центр, який забезпечує інформаційну підтримку навчально-наукового процесу університету.

9) Створено перспективну модель бібліотеки закладу вищої освіти як інформаційного центру сучасності на основі урахування низки критеріїв для

покращення його діяльності, а саме: задоволення інформаційних потреб різних категорій користувачів; надання вільного доступу до інформації; створення безпечного і відкритого простору та залучення студентської молоді; постійне оновлення інформації; зміна традицій пошуку і споживання інформації; комунікація з користувачами; представлення в соціальних мережах; створення електронних репозитаріїв; використання нових форм роботи та започаткування нових проєктів; формування позитивного образу.

Акцентування уваги на виконанні окреслених вимог дозволить вдосконалити діяльність бібліотек як сучасного інформаційно-технологічного центру. Бібліотекам вітчизняних ЗВО, на нашу думку, слід зосередитися на реалізації таких основних напрямів, як: задоволення інформаційних потреб читачів шляхом впровадження інноваційних технологій, розвиток нових послуг, покращення матеріально-технічної бази та створення комфортних умов для відвідувачів. Це сприятиме перетворенню бібліотеки на інтегрований центр інформаційно-культурного життя, що відповідає інтересам суспільства в умовах цифровізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко В., Андрущенко Т., Савельєв В. Конституціоналізація освітнього простору Європи: аксіологічний вимір. Київ: «МП Леся», 2014. 460 с.
2. Барабаш В., Глебова Л. Інформаційні ресурси бібліотеки закладу вищої освіти як джерело розвитку інтелектуального та духовного потенціалу студентів. *Society. Document. Communication*. 2019. Вип. 6. С. 11–27. DOI: 10.31470/2518-7600-2019-6/2-11-27
3. Барабаш В., Глебова Л., Коломієць О. Інноваційні трансформації бібліотек закладів вищої освіти. *Society. Document. Communication*. 2023. Вип. 19. С. 10–36. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/cdk_2023_19_3 (дата звернення: 14.09.2025).
4. Бакуменко Л. Г. Інституціональний репозитарій бібліотеки ВНЗ: правові аспекти формування ресурсу. *Імперативи розвитку електронних бібліотек: PRO et CONTRA*: матеріали міжнар. вебконф., (м. Харків, 27 берез. 2014 р.). Харків, 2014. С. 10–16.
5. Бібліотека: місце традицій, простір інновацій: матеріали круглого столу, присвяч. 55-річчю Наук. б-ки Київ. нац. ун-ту культури і мистецтв, (Київ, 30 листоп. 2018 р.) / М-во культури України, Київ. нац. ун-т культури і мистецтв, наук. б-ка. Київ: Вид. центр КНУКіМ, 2018. 158 с.
6. Бібліотека в сучасному світі науки та культури. Збірник наукових праць II Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції, (м. Хмельницький – м. Кам'янець-Подільський, 16 травня 2024 р.) / за ред. К. В. Гораш, О. Б. Айвазян. Кам'янець-Подільський, 2024. 112 с.
7. Бібліотечні послуги: облік, статистика, ефективність: науково-методичний посібник. / уклад.: О. Яковенко, А. Венідиктова; відп. ред. О. Василенко; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2019. 132 с.
8. Білик О., Гудімова Н. Роздуми щодо оцінювання якості роботи бібліотеки. *Бібліотечна планета*. 2011. № 4. С. 28–32.

9. Білоус В. С. Дистанційна робота бібліотеки закладу вищої освіти. *Теоретичні і прикладні аспекти інформаційної, бібліотечної та архівної справи*. № 1 (23) 2023. С. 5–14. URL: <https://orcid.org/0000-0003-2998-400X>
10. Бруй О., Козицька Т., Мацієвська Г., Мосєєва С., Шевченко І. Бібліотеки – хаби цифрової освіти: практ. посіб. ; за заг. ред. Я. Сошинської; ВГО Українська бібліотечна асоціація; Проєкт підтримки Дія. Електрон. вид. Київ: ВГО Українська бібліотечна асоціація, 2023. 116 с. URL: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/55750> (дата звернення: 25.09.2025)
11. Бугас О. О. Бібліотека в сучасному інформаційному просторі. Феномен бібліотек у сучасному світі: зб. мат. Всеукр. наук.-практ. конф., (м. Маріуполь, 30 вересня 2020 р.): у 3 ч. / Маріуп. держ. ун-т; гол. ред. Ю. С. Сабадаш; упоряд. С. Янковський. Маріуполь: МДУ, 2020. Ч. II. 84 с.
12. Воскобойнікова-Гузєва О., Терещенко Н. Вектори стратегічного розвитку наукових бібліотек закладів вищої освіти України, Литви, Польщі. *Науково-педагогічні студії*. 2021. Вип. 5. С.145–160. DOI: <https://doi.org/10.32405/2663-5739-2021-5-145-160>
13. Горащ К. Сучасні тенденції розвитку університетських бібліотек в Європі. *Бібліотека в сучасному світі науки, освіти та культури*: збірник наукових праць II Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції, (м. Хмельницький, м. Кам'янець-Подільський, 16 травня 2024 р.) / за ред. К. В. Горащ, О. Б. Айвазян. Кам'янець-подільський, 2024. С. 33–42.
14. Горбань Ю. І., Гайсинюк Н. А. Оптимізація вебсайту бібліотеки закладу вищої освіти для покращення доступу до інформаційних ресурсів. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 2. С.83–90.
15. Горбань Ю. І., Гайсинюк Н. А. Соціальні мережі в діяльності бібліотек закладів вищої освіти України. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки» № 30(серпень)*. 2023. С. 405–410. URL: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.04.08.2023.068> (дата звернення: 12.09.2025).

16. Горбань Ю. І., Гайсинюк Н. А. Цифровий медіапростір сучасної бібліотеки закладу вищої освіти: трансформація ролі та функцій. *Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері*. Том 6 № 1. 2023. С. 32–42. DOI: <https://doi.org/10.31866/2617-796X.6.1.2023.283937>
17. Горовий В. М. Стратегічні комунікації в науково-інформаційному процесі сучасності. *Вісник національної академії наук України*. 2021. №3. С. 3–9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnanu_2021_3_3 (дата звернення: 14.10.2025).
18. Гуралюк А. Г., Углова А. В. Цифрові тренди розвитку модерних бібліотек світу: майбутнє педагогічної освіти і науки (аналітичний огляд). *Аналітичний вісник у сфері освіти і науки: довідковий бюлетень (до 25-річчя ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського)*. 2024. Вип. 20. С. 56–77. DOI: [https://doi.org/10.33296/2707-0255-10\(19\)-10](https://doi.org/10.33296/2707-0255-10(19)-10).
19. Діденко Л. Використання теорії поколінь у роботі бібліотеки закладу вищої освіти. *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. 2019. №3(17). С. 34–36.
20. Дитинник Л. Національно-патріотичне виховання студентської молоді: вимоги сучасності. *Бібліотека в сучасному світі науки, освіти та культури: збірник наукових праць II Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції*, (м. Хмельницький, м. Кам'янець-Подільський, 16 травня 2024 р.) / за ред. К. В. Гораш, О. Б. Айвазян. Кам'янець-подільський, 2024. С. 53–57.
21. ДСТУ 7448:2013. Інформація та документація. Бібліотечно-інформаційна діяльність. Терміни та визначення понять. Вид. офіц. Київ: Мінекономрозвитку України, 2014. III, 41 с.
22. ДСТУ ISO 11620:2016. Інформація та документація. Показники функціонування бібліотек. ISO 11620:2014, IDT. Information and documentation – Library performance indicators. Чинний від 2016–09–01. Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2016. 100 с.

23. Желай О. П. Електронний сервіс сучасної бібліотеки: монографія / наук. ред. В. М. Горовий; НАН України, Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського. Київ, 2021. 208 с.
24. Журавльова І. К. Прямуємо у майбутнє разом з бібліотекою. Проблеми сучасної освіти: зб. наук.-метод. пр. / ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2016. Вип. 7. С. 11–30.
25. Звіт президента Національного університету «Києво-Могилянська академія» за 2024 рік. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/fd9af508-ae7f-4b6a-83eb-69a236135a78/content>
26. Злигостєв С. Вплив процесу цифровізації на роботу бібліотек закладів вищої освіти. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2022. Вип. 65. С. 217–226 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/npnbuimviv_2022_65_17 (дата звернення: 22.09.2025)
27. Івашкевич О. Цифрова трансформація бібліотек України: сьогодення та перспективи. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 2. С. 50–56. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2021_2_8 (дата звернення: 03.10.2025).
28. Ільницький В. Сучасна бібліотека в умовах цифровізації суспільства: зб. наук. праць SCIENTIA: II International Scientific and Theoretical Conference «THE PROCESS AND DYNAMICS OF THE SCIENTIFIC PATH» URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/scientia/article/view/14717>
29. Інформаційні ресурси бібліотек закладів освіти: формування та використання: практ. посібник / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. [Григорєвська О. В., Матвійчук О. Є., Вараксіна Н. В., Кропачева Н. М., Бойко С. Т.; наук. ред.: Пономаренко Л. О.]. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2022. 181 с.
30. Колесникова Т. Відкриті освітні ресурси та відкриті підручники в контексті укріплення потенціалу лідерства бібліотек ЗВО в доступності знань. *Вісник Книжкової палати*. 2023. № 7 С. 3–15 DOI: [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.7\(324\)](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.7(324))

31. Косачова О. Буктрейлер як ефективний медіаресурс сучасної бібліотеки. *Вісник Книжкової палати*. 2014. № 10. С. 15–18.
32. Кропочева Н. М. Репозитарії закладів вищої педагогічної освіти: нові можливості для наукових бібліотек. *Бібліотечний Меркурій*. 2021. Вип. 2(26). С. 118–133. DOI: [https://doi.org/10.18524/2707-3335.2021.2\(26\).245130](https://doi.org/10.18524/2707-3335.2021.2(26).245130)
33. Левченко Н. П. Відкриті електронні ресурси у діяльності бібліотек закладів вищої освіти: специфіка формування, управління, доступ: автореф. дис... канд. наук із соц. комунікацій: 27.00.03, 27. НАН України, Нац. Б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ. 2020. 20 с.
34. Лобановська І. Г. Систематизація документів та організація каталогів і картотек освітянських бібліотек за таблицями Універсальної десятикової класифікації: практ. посіб. / уклад.: Лобановська Інна Георгіївна; НАПН України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського. Київ: Видавництво Ліра-К, 2019. 105 с. (Серія «На допомогу професійній самоосвіті працівників освітянських бібліотек»; вип. 20).
35. Мацей О. О. Інформаційні технології у сучасних бібліотеках: нові можливості і перспективи. *Бібліотека в освітньому просторі: Інформаційний бюлетень*. Хмельницький. 2023. №28. С. 33–41 [URL:http://library.khmnmu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/01/buleten_281-33-41.pdf](http://library.khmnmu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/01/buleten_281-33-41.pdf) (дата звернення: 26.09.2025).
36. Мельник Т. Б. Організація комфортного середовища як умова активізації відвідувань бібліотеки. *Бібліотека в освітньому просторі. Бібліотеки ЗВО: завдання, проблеми та шляхи їх вирішення: інформ. бюл. для працівників бібліотек ЗВО Хмельницької області*. №26. / редкол.: О. О. Мацей, С. А. Молчанова, О. О. Костюк; гол. ред. О. Б. Айвазян. Хмельницький: ХНУ, 2021. 88 с.
37. Миронова Н. Бумери, міленіали, покоління Z – хто це? Розбираємось у теорії. Українська правда. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2020/02/9/239843>

38. На замітку методисту: інформдайджест / укл. Козаченко О.О.; Херсон. обл. б-ка для юнацтва ім. Б.Лавреньова. Херсон. 2016. Вип. 11. 23 с.
39. Нарадько А., Белько О. Сучасна бібліотека як інформаційно-консультаційний центр. Документно-інформаційні комунікації в умовах глобалізації: стан, проблеми та перспективи: матеріали VII Міжнародної наук.-практ. конф., (м. Полтава, 24 листопада 2022 р.) / редкол.: І. Г. Передерій, О. Є. Гомотюк та ін. Полтава, 2022. С. 212–214.
40. Національний Університет «Києво-Могилянська Академія». *Календар довідник 2024–2025 навчальний рік*. Київ. ТОВ «Календар ТМ». URL:<https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/31727> (дата звернення: 25.09.2025).
41. Новальська Т. В. Вища бібліотечна освіта в Україні: сторінки історії, шляхи модернізації. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Бібліотекознавство. Книгознавство*. 2015. Вип. 4. С. 97–101.
42. Опришко Т., Складанний П. Аналіз європейського досвіду бібліотечно-інформаційного обслуговування та кібербезпеки користувачів наукових бібліотек. Стратегії розвитку бібліотек: від ідеї до втілення. Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 6-9 жовт. 2020 р.) / Науково-технічна бібліотека ім. професора Г. І. Денисенка, ВГО Українська бібліотечна асоціація. Київ, 2020. С. 30–34. DOI: <https://doi.org/10.20535/2020213184>
43. Палеха Ю. Бібліотека як потужний інформаційний центр сучасності. Місце і роль бібліотек у формуванні національного інформаційного простору: матеріали Міжнар. наук. конф. (м. Київ, 21–23 жовт. 2014 р.). URL: <http://conference.nbu.gov.ua/report/view/id/422> (дата звернення 26.09.2025).
44. Пасмор Н. П. Унікальність інституційних репозитаріїв як складова інтеграції наукових здобутків учених у світову e-Science / Н. П. Пасмор, С. А. Шахова // Бібліотеки ВНЗ України у процесі імплементації Закону «Про вищу освіту» та інформатизації суспільства: матеріали Всеукр. наук.-практ.

- конф., (м. Івано-Франківськ, 16–19 черв. 2015 р.). Івано-Франківськ, 2015. С. 214–219.
45. Петрович В. В. Інформаційні ресурси бібліотек закладів вищої освіти: формування та використання. *Проблеми й перспективи розвитку інформаційної, бібліотечної та архівної справи*. 2023. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/25975/1/sem_lirol.pdf
 46. Плужник О., Дрок П. Електронний документообіг в системі роботи сучасних бібліотек: ефективність, безпека та інновації. Society. Document. Communication. Соціум. Документ. Комунікація. зб. наук. праць. Переяслав: Домбровська Я. М., 2023. Вип. 19. С.198–212. DOI: <https://doi.org/10.31470/2518-7600-2023-19-198-212>
 47. Політова О. А., Григоревська О. В. Інформаційні продукти і послуги університетської бібліотеки: іспанський досвід. Наукові праці Національної бібліотеки України імені В .І. Вернадського. 2024. №72. С. 226–243.
 48. Положення про електронний каталог науково-технічної бібліотеки. Полтава, 2016. 19 с.
 49. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII: із змінами. Відомості Верховної Ради. 2014. № 37–38. Ст. 2004. *Законодавство України*: офіц. вебпортал / Верхов. Рада України. Київ, 2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 11.10.2025).
 50. Про Національну програму інформатизації: Закон України від 1.12.2022 р. №2807-IX. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-20#Text>
 51. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2017. № 38–39. Ст. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
 52. Резніченко В. А., Захарова О. В., Захарова Е. Г. Електронні бібліотеки: інформаційні ресурси та сервіси. *Проблеми програмування*. 2005. №4. С.60–72.

53. Ржеуський А., Кунанець Н. Інформаційно-технологічні платформи наукових бібліотек закладів вищої освіти України. *Вісник Книжкової палати*. 2023. № 6. С. 42–48. DOI: [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.6\(323\).42-48](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.6(323).42-48)
54. Ржечицька С. Сучасний стан і перспективи розвитку бібліотек закладу вищої освіти. *Вісник Книжкової палати*. 2023. № 11. С. 24–31. DOI: [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.11\(328\).24-31](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.11(328).24-31)
55. Сенченко М., Костенко Л., Копанєва В. Розвиток бібліотечно-інформаційних систем в умовах цифрової трансформації України. *Вісник Книжкової палати*. 2022. № 1. С. 16–22.
56. Сербін О. О., Ситницький М. В. Перспективи розвитку наукових бібліотек дослідницьких університетів України в контексті імплементації європейського досвіду. *Проблеми економіки*. 2018. №1. С.115–121. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002511> (дата звернення: 19.10.2025).
57. Сучасна бібліотека – ресурс для розвитку громади URL: <https://uplan.org.ua/analytics/suchasna-biblioteka-resurs-dlia-rozvytku-hromady/> (дата звернення: 1.11.2025).
58. Сучасні тенденції розвитку публічних бібліотек і бібліотечної справи у зарубіжних країнах. Бібліотечному фахівцю. Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого. URL: <https://profy.nlu.org.ua/articles.php?lng=uk&pg=8823> (дата звернення: 11.10.2025).
59. Теличко Н. Бібліотека закладу вищої освіти як осередок формування інформаційної культури здобувача освіти. Бібліопсихологія, бібліопедагогіка, бібліографістика, бібліотерапія в освіті: теорія і практика: збірник тез доповідей IV Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, (м. Мукачєво, 20 квітня 2024 р.). Мукачєво: Мукачівський державний університет, 2024. С.114 –116.
60. Теорія поколінь URL: <https://www.slideshare.net/rmk-resn/ss-83129949> (дата звернення: 18.09.2015).

61. Тренінг «Академічна доброчесність». Новини освіти та науки України.
URL: <https://www.op.ua/afisha/kiev/training/trening-akademichna-dobrochesnist>
62. Федотова О. О., Кудлай В. О. Місце інформаційних технологій у процесі забезпечення ефективного управління організаціями. *Moderní aspekty vědy: LI. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2024. Str.323–340.* URL: <https://repository.mu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/7988/1/Fedotova%20Kudlai%20mono.pdf>
63. Федотова О.О. Наукова бібліотека Маріупольського державного університету в умовах повномасштабної агресії: виклики часу. Російська агресія проти України (2014–2025 рр.). Метапростори війни. Монографія / Заг. ред. д. і. н., проф. А. Киридон. Київ: Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво», 2025. С. 143–150.
64. Федотова О., Попова А. Діяльність Наукової бібліотеки національного університету «Києво-Могилянська академія» з навчання академічної доброчесності. Збірник матеріалів І Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Студії з інформаційної науки, соціальних комунікацій та філології в сучасному світі» (Київ, 26.10.2023) / ред. О.В. Булатова, С.В. Безчотнікова; упоряд. В.О. Кудлай, І. О. Мельниченко, І.О. Петрова, О.О. Федотова. Київ: МДУ, 2023. С. 171–176.
65. Федотова О.О., Савченко В.П. Порівняльна характеристика рекламно-інформаційної діяльності бібліотек України та Зарубіжжя. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: «Філологія. Журналістика».* 2024. Том 35 (74). № 3. Ч.2. С. 89–95. URL: <https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/archive?id=126>. DOI <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2024.3>.
66. Федушко С., Серов Ю. Е-бібліотеки Канади і Словенії. *Бібліотечний вісник.* 2020. №2. С. 3-9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2020_2_3
67. Чередник Л.А., Лісничка О.М. Інформаційні технології у діяльності науково-технічної бібліотеки ЗВО. Документно-інформаційні комунікації в умовах

- глобалізації: стан, проблеми та перспективи: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф., (м. Полтава, 24 листоп. 2022 р.). Полтава, 2022. С. 212–222.
68. Чорна Т. Концепція розвитку Наукової бібліотеки Національного університету «Києво-Могилянська академія» на період 2021–2025 рр. / Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія». Київ, 2021. 10 с. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/20201/Kontseptsii_razv_ytkuNaukovo_biblioteki_NaUKMA_2021-2025.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 29.09.2025).
69. Шевченко О. В., Спрінсян В. Г. Модернізація бібліотек закладів вищої освіти України. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. №2. С. 7–14.
70. Шмаглій О. Б. Сучасна модель розвитку електронних бібліотек в умовах глобалізації і викликів сьогодення. Інноваційні практики наукової освіти: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції, (м. Київ, 11–16 грудня 2024 р.). Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2024. С. 988–992.
71. Biblioteki Naukowe Wrocławia. Informator. / red. Barbara Makarska-Deszcz. Wrocław, 2001. 58 s.
72. Boyce G., Greenwood A., Haworth A., Hodgson J., Jones Ch., Marsh G., Mawson M., Sadler R. Visions of value: Leading the development of a view of the University Library in the 21st century. *The Journal of Academic Librarianship*. 2019. 45(5). DOI: <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2019.102046>
73. Bharat Kumar Kunjam, Mr. Rahul Kumar Chawda. Digital Library. *International Journal of Engineering Research & Technology (IJERT)*. 2020. August Vol. 9. Issue 08. URL: <https://www.researchgate.net/publication/344531831>
74. Igwe K., Sulyman A. Smart libraries: Changing the paradigms of library services. *Business Information Review*. 2022. №39(4). P.147—152. DOI: <https://doi.org/10.1177/02663821221110042>

75. Cordell R. Machine learning + libraries: A report on the state of the field. Library of Congress. 2020. URL: <https://labs.loc.gov/static/labs/work/reports/Cordell-LOC-ML-report.pdf>.
76. Cox A. How artificial intelligence might change academic library work: Applying the competencies literature and the theory of the professions. *Journal of the Association for Information Science and Technology*. 2023. No 74 (3). P. 367—380. URL: <https://doi.org/10.1002/asi.24635>.
77. La contribution des bibliothèques universitaires au développement communautaire: l'exemple de la bibliothèque de l'Université Virtuelle du Sénégal. URL: <https://library.ifla.org/id/eprint/22.85/1/182-diallo-fr.pdf>
78. Levchenko N. University's Repository – its development, problems and prospects. Library as academic information and learning spaceL. Biblioteka universitates informacijas un macTbu telpa. Riga: Library of the University of Latvia, 2014. P. 80–84.
79. Oname I., Alex-Nmecha J. Artificial Intelligence in Libraries. Managing and Adapting Library Information Services for Future Users. Hershey: IGI Global, 2020. DOI: <https://doi.org/10.4018/978-1-7998-1116-9.ch008>.
80. Persis C. Rickes. Make Way for Millennials! How Today's Students are Shaping Higher Education Space. From generations in perspectives, through generational cycles, and on to the influence of Millennials on campus space. URL: http://www.rickesassociates.com/wp-content/uploads/2017/05/6_Make-Way-for-Millennials.pdf (дата звернення: 18.10.2025).
81. Shearer K., Nakano S., Rodrigues E. Current State and Future Directions for Open Repositories in Europe: Results of Survey of Open Repositories in Europe. 2023, December. URL: <https://www.coar-repositories.org/news-updates/what-we-do/regional-initiatives>
82. Willcocks L. Robo-Apocalypse cancelled? Reframing the automation and future of work debate. *Journal of Information Technology*. 2020. №35(4). P.286–302. DOI: <https://doi.org/10.1177/0268396220925830>

83. Zemankova M. Future digital libraries: Research and responsibilities. IEEE/ACM Joint Conference on Digital Libraries (JCDL). Newark, 2016. Pp. 1–11. URL: <https://ieeexplore.ieee.org/document/7559555>
84. Zhuang Y. Optimization of the Personalized Service System of University Library Based on Internet of Things Technology. Wireless Communications and Mobile Computing. 2021 DOI: <https://doi.org/10.1155/2021/5589505>

ДОДАТКИ

Додаток А

Фотоматеріали структурних підрозділів Наукової бібліотеки НаУКМА

Американська бібліотека імені Віктора Китастого

Бібліотека Тетяни і Омеляна Антоновичів

Додаток Б

Електронні ресурси Наукової бібліотеки НаУКМА

17:36   4G   85 %

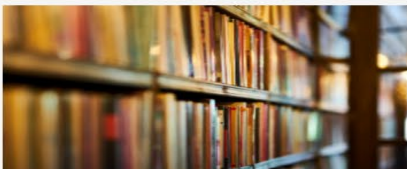
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
"КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ"

 +38 044 425 60 35, +38 044 462 56 74
 library@ukma.edu.ua Години роботи
 Довідка Мій формуляр [Підтримати](#)

Головна ►/ Ресурси

[Електронний каталог](#)
[Бази даних](#)
[Цифрова колекція](#)
[Віртуальний музей](#)
[Інституційний репозитарій](#)
[Наукові видання НаУКМА](#)

Ресурси

Електронний каталог

Електронні
Бази даних

**Анкета з визначення ефективності і якості надання бібліотеками закладів
вищої освіти інформаційних послуг**

о Погоджуюсь прийняти участь в дослідженні.

1. Вкажіть вашу стать

- о Жінка
- о Чоловік

2. Вкажіть вашу вікову групу

- о молодше 18
- о 18-25
- о 26-35
- о 36-45
- о 46-60
- о старше 60 років

3. Вкажіть ваш рівень закінченої освіти

- о повна загальна середня освіта
- о здобувач першого(бакалаврського) рівня
- о здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
- о вища освіта
- о кандидат наук
- о доктор наук

4. Вкажіть ваш статус

- о студент
- о аспірант
- о науково-педагогічний персонал
- о працівник допоміжного персоналу

5. Яка частота офлайн відвідувань бібліотеки?

- о кожного дня
- о декілька разів на тиждень
- о декілька разів на місяць

о менше одного разу на місяць

о це моє перше відвідування

6. Відвідуючи бібліотеку, чим ви зазвичай займаєтесь?

о отримую у тимчасове користування документи із фондів бібліотеки

о читаю книжки, «свіжу періодику», інші матеріали

о використовую бібліотечний комп'ютер або інші пристрої (ксерокс, сканер)

о використовую бібліотечний Wi-Fi

о використовую бібліотечну зону відпочинку для спілкування з

одногогрупниками або друзями, перегляду фільмів

о беру участь у творчих вечорах, семінарах, кінопоказах, лекціях

о відвідую навчальні програми

7. Що заважає відвідувати бібліотеку?

о незручний графік годин роботи бібліотеки

о не вистачає місць

о зайнятість бібліотекарів, якщо мені необхідна їх допомога

о занадто гамірно

о не маю на це часу

8. Як часто використовуєте бібліотечні онлайн-сервіси?

о кожного дня

о декілька разів на тиждень

о декілька разів на місяць

о менше одного разу на місяць

о це моє перше відвідування

9. Які бібліотечні послуги ви використовуєте онлайн?

о перевірка і відновлення абонементів

о електронний каталог (книги та періодичні видання)

о доступ до електронних ресурсів

о віртуальну довідку

о отримання цифрових копій документів

о інформаційна підтримка та віртуальне обслуговування (чат-консультації, месенджери, тематичні канали, спільноти в соцмережах)

10. Які проблеми при використанні онлайн-сервісів бібліотеки?

- о відсутність необхідного матеріалу
- о надто важко для використання
- о повільний інтернет
- о незручний інтерфейс
- о обмежений доступ до певних ресурсів
- о помилки веб-сайту

11. Чому ви не Ви не використовуєте бібліотечні онлайн-сервіси?

- о не знаю про ці сервіси
- о не маю часу
- о нестабільний інтернет, застаріле обладнання
- о обмежений доступ до ресурсів (фінансовий)
- о отримую інформацію з інших джерел

12. Як ви отримуєте необхідну вам інформацію в іншому місці?

- о через Інтернет
- о через ЗМІ
- о через доступні сервіси бібліотек інших закладів вищої освіти
- о від викладачів
- о від друзів або колег

13. Якщо бібліотечні інформаційні послуги тимчасово припинені, чи змогли б ви необхідну інформацію отримати в іншому місці?

- о ні
- о сумніваюсь
- о так, без проблем
- о так, проте це займе більше часу і зусиль
- о так, але не повністю

14. Які корисні навички сформувались за допомогою бібліотеки?

- о навички пошуку інформації

- о розвиток інформаційної культури
- о навички роботи з офісною технікою
- о організація і проведення навчальних та наукових заходів
- о цифрова грамотність
- о покращення комунікативних навичок

15. Які позитивні результати Ви отримали від відвідування бібліотеки ЗВО та використання її сервісів?

- о розвиток інтелектуальних здібностей та покращення словникового запасу
- о покращення і розширення знань
- о натхнення для нових ідей і проєктів
- о формування світогляду та критичного мислення
- о задоволення інформаційних проблем
- о підвищення рівня впевненості в собі

16. Як би ви охарактеризували бібліотеку вашого ЗВО?

- о комфортне середовище для комунікації і розвитку студентів і викладачів
- о сучасно обладнаний технічно-інформаційний центр
- о місце спілкування з однодумцями
- о навчально-освітній центр